

ПОДКРЕПА ЗА РОМСКИ ЖЕНИ И ДЕЦА, ЖЕРТВИ НА ДОМАШНО НАСИЛИЕ

Наръчник за професионалисти

Co-funded by the Daphne Programme
of the European Union

Автори:

Мая Маркова, Лиляна Янакиева - Сдружение "Асоциация НАЯ" - България
Нурия Франколи, Алба Елвира - Surt. Fundació de dones. Fundació Privada - Испания
Стаматия Карачоло, Константина Карагеоргио - Women's Centre of Karditsa - Гърция

Наръчникът е изготвен в рамките на проект „Социални услуги – в подкрепа на ромските жени и деца за живот без насилие“, финансиран от Програма DAPHNE на Европейския съюз по Грантово споразумение № JUST/2013/DAP/AG/5661.

Съдържанието на Наръчника е отговорност единствено на “Асоциация НАЯ” България, Фондация “SURT” Испания и “Women's Center of Karditsa” Гърция и по никакъв начин не може да се счита, че отразява гледната точка на Европейската Комисия.

Този Наръчник е лицензиран под Creative Commons Attribution – NonCommercial - NoDerivatives 4.0 International License. За да видите копие на този лиценз, посетете <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Ноември 2016

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ЗА ПРОЕКТА	2
2. РЕЗЮМЕ	
Защо е написан този Наръчник	3
Как е написан този Наръчник	4
За кого е предназначен този Наръчник	5
Как да се използва този Наръчник	5
3. СПЕЦИФИКИ НА РОМСКАТА ОБЩНОСТ	7
4. ПОТРЕБНОСТИ НА РОМСКИТЕ ЖЕНИ В СИТУАЦИЯ НА НАСИЛИЕ	21
5. АКТУАЛНАТА СИТУАЦИЯ	29
6. ДОБРИ ПРАКТИКИ	45
7. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ	53
8. ЕВРОПЕЙСКА ПРАВНА РАМКА	57
СПИСЪК НА ОРГАНИЗАЦИИ, УЧАСТВАЛИ В ПРОЕКТА	61
БИБЛИОГРАФИЯ	65

* ЗА ПРОЕКТА *

Проект „Социални услуги – в подкрепа на ромските жени и деца за живот без насилие” е финансиран от Програма DAPHNE на Европейския съюз по Грантово споразумение № JUST/2013/DAP/AG/5661. Той се реализира на територията на три държави, членки на Европейския съюз. Водеща организация е „Асоциация НАЯ”, България с партньори Фондация „SURT”, Испания и Women’s Centre of Karditsa, Гърция.

Основната цел на проекта е подобряване на подкрепата за жертви на домашно насилие от ромски произход в ЕС, чрез повишаване на осведомеността за съществуващите специализирани социални услуги в три държави-членки; повишаване капацитета на екипите на организации, които предоставят подкрепа на тази група и насърчаване споделянето на добри практики и опит в работата с тях на територията на целия Съюз. Целева група на проекта са екипите на НПО, публични организации, религиозни общности, синдикати и др. от България, Испания и Гърция, предоставящи социални услуги за ромски жени и деца.

Проектът е фокусиран върху един особено актуален проблем, който засяга все по-голяма част от страните в ЕС - домашното насилие над ромските жени и деца. Насилието дава отражение върху цялостното качество на живот на жертвите. То има тежки последствия във всички сфери: здраве, труд, връзки и социален живот, жилищни условия, икономическо положение, правни аспекти и по този начин намалява възможностите им за развитие, просперитет и сигурен живот. Проектът отчете проблемите с трудния достъп на тази група жертви на домашно насилие до службите за подкрепа, поради липсата на информация за тях или неадекватните услуги, които им се предлагат, без да се отчитат културните различия на общността и нейните специфични потребности. Той работи върху потребността от оценка на съществуващите услуги, анализиране на техните пропуски, препоръки за тяхната по-добра работа и споделяне на добри практики на подкрепа, които предлагат индивидуален подход към ромските жени и деца, жертви на домашно насилие, в рамките на ЕС.

Дейностите по проекта включваха проучване на различните форми на подкрепа за жертви на домашно насилие от ромски произход в трите държави-участнички в проекта и анализиране на предлаганите от тях услуги, оценка на качеството им, посочване на трудностите и отправяне на препоръки. Специалисти от различни организации, които работят за подкрепа на жертви на домашно насилие и/или в ромските общности, преминаха през тренинг за запознаване със спецификите на ромите, проявите на домашно насилие в тяхната общност и подходите за ефективна намеса.

Като резултат от проекта беше създадена база данни на съществуващите форми на подкрепа на жертви на домашно насилие от ромски произход в три държави от ЕС, която включва широк кръг услуги, предоставяни от НПО, публични организации, религиозни общности и др. Определени бяха трудностите, които срещат специалистите при предоставянето на подкрепа на ромски жени и деца; специфичните проблеми, с които се сблъскват; както и посочени положителните практики, които прилагат в своята работа.

* ЗАЩО Е НАПИСАН ТОЗИ НАРЪЧНИК *

В основата на написването на този Наръчник стои разбирането, че насилието над жени е най-широко разпространеното нарушаване на човешките права, с оглед на това, че засяга всеки етнос, националност и не зависи от образование, социален статус и материално положение. Насилието над жени е явление, породено от неравноправните властови връзки между жените и мъжете. То не е изолирано, инцидентно или случайно, а е структурно историческо явление, характерно за патриархалните общества, които легитимират доминиращата роля на мъжете и правото им да контролират живота на жените. Няма сфера на личния и социален живот на жените, която да не е повлияна негативно от полово обусловеното насилие, защото то силно ограничава възможностите им за развитие и не дава възможност да разгърнат пълния си потенциал.

Въпреки сходствата в преживяванията на жертвите, напоследък все по-често експертите подчертават, че съществуват специфики, които определят различни групи жени, като особено уязвими по отношение на насилието, основано на пола. Поради съществуващите джендър стереотипи, ниската чувствителност към насилието, основано на пола и ограничените възможности да отговорят на агресията срещу тях, една такава рискова група са ромските жени.

Разширяването на Европейския съюз през 2004 г. и 2007 г. доведе до политическо признаване на ромите и включване на част от техните проблеми в политическия дневен ред, тъй като в момента те са най-голямото етническо малцинство в Съюза – между 10-12 милиона. Въпреки това, съществува информационен дефицит по отношение на различните форми за подкрепа на жени и деца, жертви на насилие от ромски произход на европейско ниво. До момента няма достатъчно споделени добри практики и опит в тази сфера, което възпрепятства подобряване на предлаганата подкрепа, адаптирането ѝ към специфичните потребности на ромските жени и деца, разработването на ефективни методи и инструменти за интервенция и стандарти за работа.

Увеличаването на броя на ромското население в ЕС налага да бъдат посрещнати адекватно техните нужди, в това число и нуждата от подкрепа за ромските жени и деца, жертви на насилие. В противен случай, ако се запази настоящата ситуация, съществува риск специализираните социални услуги да останат недостъпни за тази група или пък да няма ефект от тяхната работа. Това би довело до задълбочаване на маргинализацията на ромската общност и влошаване качеството ѝ на живот.

Представяйки този Наръчник, от една страна се цели да се засили чувствителността на професионалистите към проявите на насилието над жени в ромската общност, така че този проблем да бъде погледнат през призмата на всички специфики, които етническата група носи и дават отражение върху проявите на насилие и отговорът на жертвите на това насилие. Практиката показва, че универсалните подходи към пострадалите от домашно насилие в етническите малцинства не работят. Ако не бъдат взети под внимание заобикалящата среда и специфичните условия на живот, има голям риск, веднъж потърсила помощ една ромска жена, жертва на насилие, да не се възползва от правото си на защита. За нея това означава да продължи да живее в средата си, без да се е случила някаква промяна, а за професионалистите, ангажирани със случая, това води до разочарование и неудовлетвореност от свършената работа.

От друга страна, чрез този Наръчник се цели да се предостави достатъчно информация, анализи, споделени добри практики и препоръки, на базата на които да се планират успешни интервенции за защита и подкрепа на ромски жени и деца, жертви на насилие, както и действия за предотвратяване на насилието.

* КАК Е НАПИСАН ТОЗИ НАРЪЧНИК *

При изследването на наличните форми на подкрепа на ромски жени и деца, жертви на домашно насилие, се приложи цялостен подход, който включва проучване, анализиране и разпространение на добри практики.

В трите държави, в които се реализира изследването - България, Испания и Гърция, бяха селектирани 326 различни форми на подкрепа, работещи с жени и деца, жертви на домашно насилие и/или в ромските общности - центрове за обществена подкрепа, общностни центрове, консултативни центрове, кризисни центрове, здравни служби, хуманитарни организации, общински звена, църковни организации и др. Подбрани бяха организации, които работят по всички социални въпроси - образование, права на жените, социални услуги, материални помощи, включване на пазара на труда, правни услуги, програми за работа с извършители на домашно насилие, програми за превенция в училищата и в общностите. По отношение на териториалния обхват, изследването покри трите държави, като приоритетно се съсредоточи върху форми на подкрепа, които работят в райони с преобладаващо ромско насилие.

В първия етап на проучването се използва онлайн анкетна карта, чрез която се направи актуална снимка на съществуващите форми на подкрепа за ромски жени и деца, жертви на домашно насилие, в трите държави. Събра се информация за правния статут на организациите, вида и географското покритие на техните услуги, опита им в работата с ромските общности, практиките при оказване на подкрепа на ромски жени и деца, жертви на домашно насилие, наличието на специализирани програми, стратегии и подходи при работа на терен в ромските общности, срещаните трудности и добрите практики. Тази база от данни е изключително ценна и в бъдеще може да бъде използвана в други инициативи, насочени към същата целева група.

От получените онлайн анкети бяха подбрани 84 форми на подкрепа, които да участват във втори етап на проучването чрез дълбочинни интервюта при посещение на място. Селектирани бяха организации, които в най-голяма степен попадат във фокуса на изследването - работят в ромски общности и оказват подкрепа на ромски жени и деца, жертви на насилие. В тези организации бяха проведени срещи с мениджъри, професионалисти, които са в програмите за подкрепа, включително медиатори, които работят на терен. Бяха направени и интервюта с ромски жени.

Всяка от партньорските организации изготви анализ, на база събраната информация чрез анкетни карти и интервюта. Това даде представа за функциониращите в момента форми на подкрепа на жертви на домашно насилие от ромски произход в трите държави. Бяха обобщени силните и слаби страни в работата с тази група, както и използваните програми, и специфични подходи. Станаха видими сходни трудности в работата на различните специалисти; проблемите, които те срещат и решенията, които са намерили; както и препоръките, които отправят.

Настоящият наръчник представя събраната информация и добри практики, с цел това да помогне за подобряване на качеството на съществуващите специализирани социални услуги, както и при необходимост да се дискутира разкриване на нови в рамките на целия ЕС. Практиката показва, че работата само на национално ниво в отделните страни, сама по себе си, е недостатъчно ефективна и води до влягането на голям финансов и човешки ресурс, който не е съпоставим с получените ползи. Обединяването на експертиза и споделянето на положителни практики би довело до осезаемо подобряване на качеството на услугите в подкрепа на жените, жертви на насилие от ромски произход.

*** ЗА КОГО Е ПРЕДНАЗНАЧЕН ТОЗИ НАРЪЧНИК ***

Наръчникът е предназначен за професионалисти, които се занимават с насилието над жени и/или работят с ромски общности – специалисти от социалната, здравната и образователната системи, местни власти, полиция, доставчици на социални услуги, неправителствени организации, женски организации, женски центрове, както и неформални граждански объединения, които работят в ромски общности.

Информацията, публикувана в този Наръчник, би помогнала за изграждането на екпертиза, която да е в помощ на професионалистите от съществуващите центрове и агенции за подкрепа и по този начин да се създаде възможност ползите да стигат до най-много ромски жени и деца, преживели насилие и да окажат въздействие върху тяхното качество на живот.

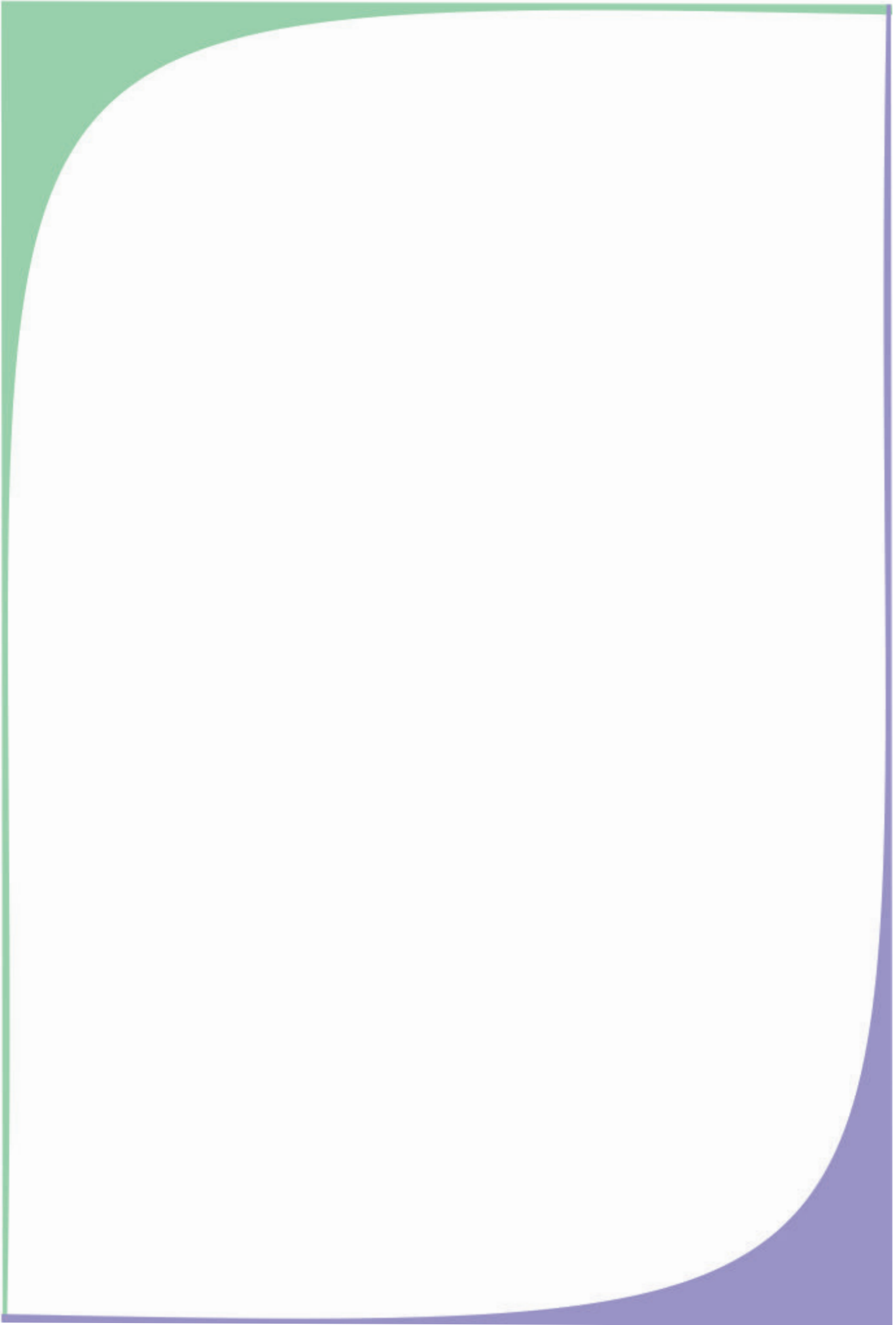
*** КАК ДА СЕ ИЗПОЛЗВА ТОЗИ НАРЪЧНИК ***

Настоящият Наръчник се фокусира върху редица специфики, свързани с ромската общност, част от които са формирани и наложени в резултат на историческото развитие, а други търпят непрекъснати трансформации в досега с други култури.

Тези специфики на културата на етноса оказват влияние върху поведението на групата, като цяло и на отделните индивиди. Познаването им може да улесни комуникацията с представители на ромската общност и да помогне за намирането на гъвкави подходи на интервенция, които не влизат в противоречие с ценностите и разбиранията на етноса.

Отделено е специално внимание на проявите на насилие, основано на пола, върху жени от етническата група и потребностите на пострадалите, за да се даде възможност за оценка на специфичната ситуация, в която са поставени ромските жени.

Написаното в този Наръчник не е универсална рецепта, как да се помага на ромски жени и деца, жертви на насилие. Теоретичните постановки и споделяните практики за работа следва да се използват от професионалистите като база, върху която те да изграждат своите индивидуални подходи.

3. СПЕЦИФИКИ НА РОМСКАТА ОБЩНОСТ

3.1. България

В близост до днешна България различни групи роми достигат през 9-ти и 10-ти век. Тогава те навлизат в пределите на Византийската империя. Тук отношението към етноса е по-толерантно от където и да било другаде и това става причина за трайното им усядане, дотолкова, че самите роми започват да припознават Балканския полуостров като своя „втора родина”.

В България масовото заселване на роми става през 13-ти – 14-ти век по време на превземането на Балканите от Османската империя. Част от тях продължават да се скитат, но се забелязва и процес на трайно усядане. През епохата на Възраждането в градските центрове започват да се оформят първите ромски квартали. Постепенно обособяването на етническата група, като отделно местообитание, води и до създаването на обобщен образ за групата от страна на мнозинството. На ромите започва да се гледа като на различна общност, която носи определени характеристики и те започват да се приписват на етноса, като цяло и на всеки индивид, поотделно.

Процеси на стигматизация на ромите в средата на 19-ти век текат в почти цяла Европа и по-късно ескалират по време на Третия Райх, когато Хитлер се опитва да ги унищожи. Специалистите обясняват тези процеси с факта, че след като веднъж са посочени като „лоши”, ромите лесно се превръщат в мишена за злоупотреба от страната на мнозинството. Това включва дискриминация, маргинализация, социална изолация и лишаването им от редица възможности, като например достъп до важните ресурси на обществото, до процесите на вземане на решения и до властови позиции. Тези процеси продължили твърде дълго време и понякога с много силен натиск от страната на преобладаващата група, стигащ до насилие и принуда.

След края на Втората световна война, следващият важен исторически момент, който дава силно отражение върху ромската общност, е падането на тоталитарните режими в Източна Европа. Отварянето на границите към проспериращия Запад става причина големи малцинствени групи да се отправят натам и работата в чужбина става основен източник на доходи за хиляди ромски семейства, не само от България, но и от други бивши комунистически държави. Тази нова миграционна вълна, както и предишните преселения на ромите, дават силно отражение върху формирането на култура на общуване и поведение, която е гъвкава и адаптивна, в зависимост от това с кого съжителстват. Това, обаче, не е култура, която води до асимилация, а тъкмо обратното, осигурява запазване на етническата принадлежност и е бариера пред претопяването на групата от мнозинството. Ромите притежават уникална устойчивост, благодарение на която са оцелели като самобитност спрямо околното население. И днес те слагат рязка граница между себе си и останалите етноси, като едновременно съществуват в рамките на мнозинството и неговите правила, но и никога не забравят, че са различни и всячески се стараят да запазят тази различност.

Няма категоричен отговор на въпроса: „Колко са ромите в България?”. Причините за това са както честите преселвания и миграция от по-малките населени места към градовете, от един град към по-голям, от една държава в друга, така и самоопределянето на част от ромите като принадлежащи към други етноси. Според едни от последните данни, които се появиха в средата на 2013 година в доклад на Европейската комисия за напредъка в интеграцията на ромите, в България те съставляват 9.94 процента от населението в страната. Самоопределили се като

роми при преброяването от 2011 г. са 325 343 души (4.9 процента), а предположенията са, че действителният им брой е между 700 и 800 хиляди.

При работа в ромски общности е погрешно да се гледа на малцинството като на еднородна група. Само в България съществуват повече от 60 подгрупи, които се разделят спрямо географските райони, които населяват, езика си, вероизповеданието, традициите, заниманията си и др. Ромската култура също не е еднородна. Изследователите ѝ я оприличават на сложен пъзел, в който са преплетени ценности, обичаи и житейска философия, носени от различни групи и подгрупи както тук и сега, в настоящето и в България, така и в миналото в други територии по света.

Това многообразие, както и липсата на достатъчна официална информация за броя на ромското население в страната, прави много трудно изследването на социално икономическите процеси в общността, изготвянето на анализи и правенето на адекватни политики. В настоящия Наръчник ще се представи актуалната ситуация на ромите в страната на база на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012-2020 год.). Ще се разгледат четири основни сектора, като се съпостави положението на ромския етнос спрямо преобладаващото население.

● Жилищни условия

Ромите имат по-слабо изразено присъствие в градовете в сравнение с преобладаващото население. Концентрацията на роми в обособени квартали се увеличи през последните години и това води до социална изолация на жителите им, до влошаване на жилищните условия, до проблеми с изграждането и поддръжката на инфраструктурата и хигиената, до транспортни проблеми и трудности при осигуряването на услуги. По данни на Националния статистически институт от последното преброяване на населението и жилищата в България, през 2011 г. етническите българи разполагат средно с 23.2 кв.м. жилищна площ на едно лице, а при ромите тя е едва 10.6 кв.м. Значителна част от ромите, живеещи в градовете, обитават пренаселени квартали, често извън градската регулация, на места без изградена или със зле функционираща инфраструктура, в това число пътища, водопроводи, електроснабдяване и сметосъбиране.

Концентрацията на много хора, които живеят в крайна бедност, в ограничената среда на едно пространство, води до появата на редица негативни социални феномени - нарастване на престъпленията и насилието, ранно отпадане на децата от образователната система, безработица и зависимост от социални помощи, ранни бракове и раждане на деца от малолетни момичета.

● Заетост

Ромите са в по-неизгодно положение на пазара на труда в сравнение с представителите на преобладаващото население, особено след настъпилите промени в България през 1989 година. Новата икономическа ситуация в страната доведе до изключването им от пазара на труда и до постоянно възпроизвеждане на много високи нива на безработица в общността им, както и на заетост в по-нископлатени дейности. Представителите на ромския етнос са по-неконкурентни от останалите на база на ниската им квалификация и образование, и социалния им имидж.

По данни на Националния статистически институт от преброяването през 2011 г., икономическата активност на големите етнически групи в страната продължава да се различава значително. Икономически активни са 53.5% от всички етнически българи над 15 години, 45.4% от българските турци и едва 38.8% от ромите.

Пенсионерите при ромите са едва 23.5%, което се обяснява както с възрастовите особености на общността, така също и с факта, че много възрастни ромски граждани, които са били продължително време безработни или са

работили в сивия сектор, нямат осигуровки и необходимите години трудов стаж за пенсия. Учащите са изключително малко – 4.4% от всички роми над 15 години, а домакините в ромската общност съставляват огромен дял – 36.5%. Тези цифри показват как в областта на трудовата реализация ромските жени са по-силно негативно засегнати и в по-голяма степен изключени от пазара на труда, а са ангажирани в домакинството и грижата за семейството.

● Образование

Функционалната неграмотност се среща три пъти по-често при ромските жени, отколкото при мъжете в групата. Жените са тези, които се грижат за децата и по тази причина при тях липсата на образование не се приема като пречка да реализират основната си роля на домакини, съпруги и майки.

Образованието не е устойчива ценност в голяма част от ромските групи. Този факт, заедно с патриархалните норми на свръх-контрол върху поведението на момичетата и жените, поражда проблема с ранното отпадане на ромските момичета от училище и тяхната женитба. Ранното встъпване в съжителство се насърчава от семейството на момичето и от етническата група като цяло, дори когато това е за сметка на получаването на добро образование. Причината е различната значимост, която училището и семейството имат за ромите. Докато задомыването е в центъра на ценностната система, то ученето е в периферията ѝ.

● Здравеопазване

12.6% от цялото ромско население в страната, включително децата, е инвалидизирано или страда от тежко хронично заболяване. Специфична особеност при ромите е много ранното настъпване на инвалидизация и масовото наличие на хронични заболявания още в средна възраст. Една трета от мъжете и две пети от жените на възраст 45-60 години вече са загубили част или изцяло работоспособността си поради лошо здравословно състояние.

Неизградената или лошата инфраструктура в селищата и махалите води до това, че представителите на общността по-често боледуват от хепатит, стомашно-чревни заболявания, различни болести, причинявани от паразити. Изключително сериозен проблем в ромските махали в България представляват инфекциозните заболявания. Пренаселеността на кварталите и жилищата силно затруднява изолацията на вирусоносителите и заболяванията често се превръщат в епидемии.

Сериозен проблем представлява здравната неосигуреност сред ромското население.

След прегледа на тези основни сфери на социално икономическия живот на ромите в България може да се направи извода, че социалната изолация, като цяло на етноса и в още по-голяма степен на ромските жени, затвърждава негативните тенденции на бедност, неграмотност, безработица, лошо здравословно състояние, висока детска смъртност и др. Това е един омагьосан кръг, за разкъсването на който, до момента, не е намерен механизъм. Той изглежда приблизително така – бедността на етноса принуждава семействата от ранна възраст да използват детския труд; децата спират да ходят на училище, за да работят или да се грижат за по-малките си братя и сестри; момичетата не завършват образование, защото се омъжват рано; липсата на образование е пречка пред намирането на работа; високата безработица генерира бедност и кръгът се завърта отново.

● Ромското семейство

На следващо място много важно е да обърнем внимание на ромското семейство и ролята в него, защото това е отправна точка за анализиране на специфичните потребности на ромските жени и деца, жертви на домашно насилие. Ще се спрем на основните му характеристики, които определят както

отношенията вътре в него, така и контактите с общността, защото те предопределят до голяма степен подчиненото положение на ромските жени и са предпоставка за различните форми на насилие, които се упражняват върху тях.

Семейството е безспорна ценност за ромите, но то не е сбор от индивидуалности, а цялостна единица, която винаги е в тясна връзка с рода и групата. Семейството функционира като колектив, от който отделните негови членове не могат да „излязат“ и да останат насаме със собствените си чувства. Няма и място за лично пространство, където да бъдат изявени индивидуалната философия, житейски избор и мироглед.

Между частния и публичния живот при ромските семейства почти не съществува разделение. Една от причините за това е, че домакинствата включват в себе си няколко поколения, които обитават едно и също пространство, а освен това в непосредствена близост са и останалите представители на рода. Колективният живот е дотолкова състен, че в някои случаи родители и деца, внуци и правнуци са на едно място и се подчиняват на общи правила.

Разширеното семейство дава сигурност и стабилност на групата и затова важността на всяко отделно, по-малко семейство вътре, е минимална. Това в още по-голяма степен важи за младите двойки, встъпили в партньорство, които попадат в различни зависимости от по-възрастните членове на разширеното домакинство и на практика това „убива“ всякаква интимност и техният живот е изцяло под контрол.

За да съществува успешно този колективизъм се разчита на строга йерархична система на подчинение и контрол. И докато в нея мъжът е под опеката на баща си, на жената се налага едновременно да бъде подчинена на своя съпруг, на своите родители, на свекъра и свекървата си. Обикновено, преди задомяването си, младото ромско момиче е под властта на баща си, а след това преминава във властта на съпруга си и неговото семейство. Младата булка най-често се предава на свекървата, за да я научи, как да се грижи за домакинството и децата. Това учене, в повечето случаи, е свързано с упражняването на власт и контрол.

Особено силна в ромския етнос е властта на мъжете. Тя е характерна както на нивото на групата, където всички лидери с авторитет и влияние при вземането на решения са мъже, така и на ниво отделни семейства. В традиционните домакинства мъжът е главата на семейството, с право да взема решенията и да управлява живота на останалите членове. Тази неравнопоставеност на двата пола е характеристика на традиционните патриархални общества, но е още по-силна при ромския етнос, заради натиска на групата и общността за запазване на наложените правила. Ясното разграничение на ролите в ромското семейство идва още от древността, когато мъжете е трябвало да се грижат за прехраната и оцеляването на групата. Това им дава по-широк достъп до ресурсите и ги поставя в ръководна позиция.

В ролята си на съпруг и баща, ромският мъж е защитник на семейството по отношение на всичко външно и чуждо. Той е човекът, който прекарва повече време вън от дома и от общността в контакти с представители на своя етнос или на мнозинството. Мъжът е и този, който представлява семейството пред останалите. Неговият принос във възпитаването на децата се свързва най-вече със създаването на правила и налагането на наказания, когато те не се спазват.

Ролята на ромската жената е да се подчинява на мъжката власт, да пази честта на рода, да поеме грижата за болните и слабите. Тя не може да взема индивидуални решения, дори за собствения си живот. Вместо това се подчинява на наложените от семейството, рода и групата правила и оправдава колективните очаквания към себе си.

От ромската жена се очаква да е хубава, което включва както физическа красота, така и трудоспособност и плодовитост. Също така, да встъпи в съжителство млада, почти дете, от една страна, за да е девствена, а от друга, за да може съпругът ѝ и неговите родители бързо да ѝ наложат своята власт; бързо да роди деца, най-вече момчета, които да осигурят продължаването на рода; да е послушна и

други подобни качества, които ясно очертават мястото ѝ като подчинена и обгрижваща останалите членове на семейството.

В ролята си на съпруга и майка, отговорност на ромската жена е да се грижи за всекидневното оцеляване на семейството, да възпитава децата, да предава на младите поколения ценностите на етноса и да мултиплицира същите роли в новите партньорства, които създават момичетата и момчетата от групата.

Ромската жена обикновено не напуска махалата, контактите ѝ вътре в общността са под строг контрол, а тези с представителите на други етноси почти недопустими. В тази ситуация жените-ромки са подложени на двойна дискриминация. От една страна са представители на етнос, който е социално изключен, а от друга са жени в едно силно патриархално общество.

В ромските семейства особено ценни са децата, защото чрез тях се осигурява продължаването на рода, запазването на традициите и оцеляването на етноса. Твърде елементарно е да се приема, че раждането на много деца от ромите се дължи на липсата на сексуална култура и невежеството им. Просто етноса има друг тип култура на възпроизводство, която е чужда за мнозинството.

Създаването и отглеждането на много деца при ромите гарантира тяхното оцеляване като етнос и е противопоставяне на натиска върху общността за асимилация. Отглеждането на деца и подготвянето им самите те да станат родители е най-важната мисия в живота на ромското семейство.

Тази подредба на ценностите в по-голяма степен влияе на жените в ромските общности, защото докато мъжете могат да се реализират през ролята си на работещи, на осъществяващи социални контакти с други общности, то за жените единствената роля, в която те са ценни и значими, е грижата за семейството. Лишаването от тази роля означава социална смърт за ромската жена и това в голяма степен обяснява, защо те търпят насилието върху себе си продължително време, не го споделят и не търсят помощ.

3.2. Испания

Присъствието на ромите на Иберийския полуостров датира от 15-ти век¹, когато тази етническа група идва от Пенджаб, регион в Северна Индия, преминава Персийския залив, Египет и Турция и пристига в Европа, установявайки се на Иберийския полуостров.

Ромите са етническо малцинство, което притежава специфични културни особености, различни от културите на преобладаващите групи, с които постоянно си взаимодейства. Ромската култура, обаче, сама по себе си е разнообразна, разнородна и жива, и е в постоянна трансформация.

Счита се, че около 680 000 роми живеят в Испания и около 80 000 в Каталуния², като полови ната от тях са жени. Тези цифри са ориентировъчни, тъй като съществува сериозен дефицит от носно демографската информация за ромското население. Да се намери такава информация е трудно, заради липсата на официални статистически данни от преброяването на населението³. В резултат на това, съществуващата информация е ограничена, недостатъчна, предимно с местен и регионален географски обхват, което не позволява да се използва за определяне на разпространението и характеристиките на ромското население в Испания⁴.

¹ www.unionromani.org

² Оценено от Фондация „Секретариат на ромите“ (FSG). На разположение на страницата : www.gitanos.org

³ Това е спорен въпрос. Наличието на инструмент, събиращ тази информация, може да бъде много полезен, но на практика събирането на данни, свързани с етническия произход, може да бъде дискриминационно и противоконституционно. Поради тази причина обикновено се използват оценки. В Испания, синдикалната организация „Романи“ посочва за роми между 600 000 и 800 000, докато Фондация „Секретариат на ромите“ посочва 680 хил.

⁴ Сложността и фрагментирането на източниците е посочено от Laparra (2007), наред с други автори.

Въпреки тези трудности, според Националната стратегия за социално включване на ромското население в Испания 2012-2020, огромната част от представителите на това малцинство – 40%, живеят в Андалусия. Каталуния, Валенсия и Мадрид са другите региони с голям брой роми. Въпреки че историята на етническата група се свързва със селските райони и географската мобилност, в днешно време повечето нейни представители водят уседнал начин на живот⁵. Процесът на заселване беше финализиран през 50-те, 60-те и 70-те години на миналия век.

Ситуацията на ромските мъже и жени в Каталуния и Испания е много **различна** и е в процес на **постоянна социална трансформация**. През последните десетилетия се наблюдава подобрене на жилищните условия, в които живеят ромите, но като общност те все още са една от най-уязвимите групи в риск от **социално и икономическо изключване** в Испания. Въпреки това, както е отбелязано в Националната стратегия за социално включване на ромското население в Испания 2012-2020, етническата принадлежност е много често погрешно асоциирана с материални лишения, социално изключване или самоизключване. В ромската общност в Испания има много хора с висок или среден социално-икономически статус, които живеят напълно интегрирани в обществото. Също така е вярно, че голяма част от ромите, въпреки невероятния прогрес през последните десетилетия, все още страдат от социални дефицити и неравенство в сравнение с цялото население на страната. Трета група са тези представители на общността, които се намират в ситуация на тежко социално изключване и с минимален успех по посока на интеграцията им.

Социалната дискриминация съпътства ромите през цялата им история⁶. Те са били преследвани и са били обект на **насилствена асимиляция** от преобладаващата култура. В резултат на това, ромското население е укрепило колективната си идентичност и устойчивост.

Културните стратегии за запазване на идентичността, които ромската общност е развила, оказват влияние върху различни области, като например, познаването на порядките, правата и социалните ползи на преобладаващото общество и достъпа до тях. Нещо повече, достъпът до ресурси е повлиян от расизма⁷, от който ромите страдат и който е очевиден в съществуващите стереотипи и предразсъдъци на заобикалящата общност.

Трябва също да се отбележи, че тези стратегии за запазване на културата на етническата общност не са **полово неутрални** и влияят различно върху мъжете и жените. Редица от правилата и нормите, целящи запазване на ромската идентичност, имат негативно влияние върху ромските жени и тяхната автономност.

Икономическата криза и закриването на работни места в Испания се отразяват на населението като цяло, но определено оказват голямо влияние върху най-уязвимите социални групи, каквито са ромите. Има и други фактори, извън материалните ограничения, които поставят етническата група в ситуации на неравенство и социално изключване. Ромите страдат от **нарушаване на свободата и правата**, което генерира неравенство. В този смисъл е интересно и задължително кратко да опишем ситуацията на ромското население в Испания, по отношение на образование, здраве, трудова заетост и жилищни условия, които са четирите стълба на социалното включване.

- По отношение на **образованието**, голям успех през последните години се наблюдава в нивото на образование в предучилищната и началната степен. Въпреки това, при ромското население то е все още много по-ниско, в сравнение с това на мнозинството. Нещо повече,

⁵ Според проучване от 1991, около 90% от ромското население живее в една и съща община повече от 15 години. Grupo Pass (2001):

Карта на жилищното строителство на ромите в Испания. Мадрид, Фондация „Секретариат на ромите“ (FSG)

⁶ За повече информация, относно историческото развитие на ромското население, вижте глава I от Сан Роман (1997)

⁷ 48% процента от интервюираните в проучването на ромското население, направено от Фондация „Pere Tarrés“ през 2005 твърдят, че главната бариера, с която се сблъскват, е расизма. За повече информация, относно малцинствата и дискриминацията в Европа, вижте интернет страницата на Европейската Комисия, Дирекция Правосъдие на Европейската комисия, Агенцията на Европейския съюз за основните права: <http://www.fra.europa.eu>

честите отсъствия и ранното отпадане от училище са определяни като сериозни причини за притеснение. Гимназиалните учебни заведения се приемат като пространства, застрашаващи ромските традиции и култура и затова има огромна съпротива към продължаване на образованието в средните училища. Съпротивата и страхът са по-големи по отношение на ромските момичета – повечето от тях не продължават средното си образование или отпадат на много ранен етап. Забраната на младите ромски момичета да посещават училище създава предпоставки за затвърждаване на неравенството и ограничава жените до нивото на функцията „майка-жена“, която предоставя грижи. Важно е обаче да посочим, че въпреки пречките, които момичетата срещат по отношение достъпа до образование, те са тези, които показват по-високи резултати в процеса на обучение.

Като обобщение може да се каже, че образователното ниво на ромското население е по-ниско, в сравнение с това на останалото население. Нещо повече, нивото на неграмотност е по-високо сред възрастните роми.

- **Здравният статус** на ромите е по-лош в сравнение с останалата част от населението и тяхната продължителност на живот е средно с 10 години по-ниска. В повечето случаи, ромското население не използва здравната система за превенция, а представителите на общността посещават лекари, когато симптомите са вече на лице, най-вече чрез спешната помощ. Жените рядко използват услугите на гинеколог.

- Що се касае до **трудова заетост**, ромското население има високо ниво на активност и висок потенциал за работа. Тези качества, обаче, не са особено разпознати. От една страна, малък брой роми са наети работници, а от друга страна, те са предимно ангажирани в неформалния сектор. Ниската квалификация, липсата на опит, недостатъчната осведоменост за пазара на труда, заетост от неформален характер и заетост, която е адаптирана към техните традиции, както и расизма на пазара на труда, всичко това са фактори, предопределящи техния достъп до пазара на труда, който става все по-конкурентен.

- По отношение на **дома им** е уместно да отбележим, че възрастните роми нямат проблем с достъпа до жилище, за разлика от младите, при които има случаи на изземване и отнемане на жилищата им.

Според Националната стратегия за социално включване на ромите в Испания 2012-2020, сравнителните данни от предишни и скорошни изследвания сочат, че има значително подобрение на жилищните условия на ромите през последното десетилетие. Много ромски семейства са имали достъп до жилища (апартаменти) в градските квартали, където съжителстват с останалата част от населението. Това са публични и частни жилища, обикновено в квартали, които са устроени, но със слаб социално-икономически статус. Според едно от последните направени проучвания, което през 2007 анализира жилищните условия на над 90 000 ромски домове, 88.1 % от ромите живеят в жилища с нормални условия и само 3.9 % обитават гета, като 7.8 % обитават жилища с влошени условия, под стандарта⁸. Тези резултати показват прогрес по отношение на по-ранно изследване от 1991 година, когато 10% от ромските домове са били в гета и 21.4% са били под нормата. Също така, битовите условия в домовете са се подобрили значително. Въпреки че предстои гетата да бъдат напълно премахнати, то остават други проблеми, като например, пренаселените жилища, сигурността и влошените битови условия вътре в домовете и в градските региони.

Част от тези материални форми на дискриминация имат в основата си стереотипи спрямо ромите. Тези стереотипи са увековечени през филмите, романите

⁸ Фондация „Секретариат на ромите“ (FSG) (2008): Карта на жилищното строителство и на ромската общност в Испания 2007. Мадрид: Министерство на жилищното строителство

и медиите. Това е довело до формирането на няколко основни образа на ромите, които на моменти са доста противоречиви. От една страна, се формират идеалистични идеи около ромската култура и общество, породени от опита за изстребването им от Нацистите през Втората световна война. От друга страна, в момента се затвърждава ситуацията на социално изключване и бедност, в които голяма част от ромите живеят.

Атмосферата на проникващата расистка враждебност и дискриминация има силно влияние върху придобиването на права от ромите. Предразсъдъците и стереотипите срещу общността възпрепятстват възможността за социално включване и потвърждават ситуацията на дискриминация и социално изключване.

Ромите са социална група, състояща се от индивиди, които се самоопределят като част от една и съща социална категория. Тази категория е съставена от различни общности с различна културна идентификация и форми на организираност. Въпреки тази хетерогенност, има някои аспекти, които са до известна степен еднакви при цялата ромска общност. Предлагаме кратко описание на най-често срещаните характеристики, които са полезни при анализа на феномена „насилие срещу жени в ромската общност“.

Културните групи, т.е. ромските общности и мнозинството от обществото, не са изолирани едни от други, а са в **постоянна връзка и взаимодействие**. Именно динамиката на тези отношения допринася за културната обособеност на двете общества. Когато определяме характеристиките на дадено общество е наложително да се вземат предвид отношенията, които то създава с културите около него. Да се опише и дефинира ромската културна идентичност не е лесна задача и няма универсална дефиниция, която да обхваща всички аспекти. Напротив, както индивидуалната, така и социалната идентичност се градят и надграждат на базата на продължителни взаимоотношения със социалния контекст. От друга страна е важно да дефинираме културата като основно знание, вярвания и ценности, които съставляват основата на обществото. Ромската културна идентичност е нещо динамично и разнообразно, което се променя през времето. В този смисъл е важно да не забравяме, че понастоящем ромските общности преминават през някои трансформации, които в повечето случаи превръщат ограничаващите и стриктни норми и ценности в гъвкави, което води до непрекъснати промени в ромската идентичност. Стриктните социални ценности влияят по различен начин върху жените и мъжете, като винаги имат по-негативни последици върху жените.

Ромското общество, подобно на преобладаващото, е основано на **патриархални и сексистки ценности** (фокусирани или центрирани около мъжете). Патриархалната система е социална институция с древни корени и е идеологически рационализираща и ограничаваща. Патриархалната система е организирана на основата на неравенство между мъжете и жените. Патриархалното потисничество намира място както в публичната сфера, така и във всекидневни практики в личния живот. При ромите патриархалната система е особено силна и това играе много важна роля в създаването и обособяването на ромската идентичност. В този смисъл, ромската идентичност е тясно свързана с традиционните роли на пола. В резултат на тази връзка се дефинират социални роли, които са особено ограничаващи и рестриктивни към жените. Главното потвърждение на патриархалната система в ромския етнос е **патриархалното семейство**, около което е организирано ромското общество. В него патриархалното семейство е със „статут на институция“, около която са построени социалните и лични взаимоотношения на ромите.

- Семейството е ядрото на ромските общности. Важно е да отбележим, че ромското семейство прилича по-скоро на разширено семейство, наподобяващо широка мрежа, отколкото на нуклеарно (ядрено) семейство.

Именно вътре в семейството се определя идентичността на индивида. Чрез позицията, която всеки член заема в структурата на семейството, чрез ролята и задачите, които са му вменени според възрастта и пола, ромските жени и мъже придобиват своята идентичност. Ромското семейство е място за **принадлежност, място за самосъхранение и защита**. Семейството, също така, е и място за **силен социален контрол, който ограничава свободата и автономността на жената**. Семейството е институция, където културните ценности се съхраняват и предават от поколение на поколение, особено чрез ролята на жената, като основно грижеща се и възпитаваща. Съществува изключително силно разделение на труда на основа на пола, като жените са единствено тези, които предоставят грижа. Те са тези, които отговарят за биологичното, социално и културно възпроизвеждане на семейството в общността. Заради тази тежка задача, с която са натоварени жените, върху тях се упражнява силен социален контрол, за да се гарантира, че се отнасят отговорно към поставената им задача.

Ромските жени са дискриминирани заради това, че са жени в патриархална система и заради това, че са част от етнически стигматизирана и социално изключена група. Жените са потиснати по отношение на пол, раса, сексуална ориентация, както и други социални отношения на зависимост. Въпреки това, когато анализираме ситуацията на ромските жени, както и тяхната идентичност, е нужен **междусекторен подход**. Реалността, в която живеят ромските жени, е необходимо да бъде анализирана по отношение на тяхната уникалност. Позицията на ромските жени е определена от многообразието на специфични етнически, полови и класови идентичности, които ги правят различни от субективността на ромските мъже и не-ромите. Феминисткият междусекторен подход подчертава необходимостта да се насърчи изграждането на диалогична връзка между пол, етнос и класа, с цел да бъде разбрана позицията и ролята на ромските жени едновременно сред ромските общности и сред останалата част от обществото.

Светът на жените е свят на всекидневието, на дома, на семейството и той включва оскъдно участие в общественото пространство. Жените са начело на всички семейни задължения, без да имат власт да вземат решения. От детството си ромските жени са подготвяни да встъпят в брак, което се счита за най-ценното в живота на всяка жена. Както споменахме по-рано, ромските жени не са автономни индивиди и те представляват честта на семействата си. Имат малко възможности за лично или автономно мислене и действия. Всяко решение трябва да бъде съгласувано с общността и трябва да следва социалните полови определени норми, установени в общността. Ромските жени трябва да гарантират честта на семейството, като следват тези норми. Ако по някакъв начин семейната чест е застрашена, се счита че жените са виновни за това. По този начин патриархалността е в основата на женската ромска идентичност. Тя е основана на полови обусловени културни норми, произлизащи от високо контролираща и насочена към мъжете социална система. Някои от най-важните полови социални норми са представени чрез следващите тези:

а) **Подчинение на мъжкия авторитет:** Съществува неравностойно разпределение на силата, в резултат на което жените и мъжете заемат различни позиции в социалната структура. Под мъжкото превъзходство жените винаги се намират в подчинена позиция спрямо тях. От жените се очаква да се подчиняват и да се покоряват на мъжете. Тази неравна позиция в социалната структура води до неравен достъп до права и ресурси, което поражда неравенство и дискриминация срещу жените.

б) **Целомъдрие:** Девствеността преди брака е една от най-важните ценности сред ромската общност. След като момичетата станат полови зрели и се появи първият им цикъл, спрямо тях се прилагат различни стриктни забрани. Целта на всички тези забрани и ограничения е да се осигури девствеността преди брака. Важно е да се разбере колко е ценно женското целомъдрие като механизъм за социален контрол.

в) **Брак и преданост:** Както вече споменахме, очаква се ромските жени да се омъжат и бракът се счита за завършек на живота за ромските жени. Тези разбирания за брака са свързани изключително с факта, че ромските жени са създадени да бъдат подчинени и имат нужда от партньор, за да съществуват на социалната „сцена“. По този начин омъжената жена ще има винаги много повече социално признание, в сравнение с неомъжената. Бракът се разглежда като съдба за всяка жена, а брачната вяност за решаваща.

г) **Майчинство:** Целта на ромските жени е да се омъжат и да имат деца. Имайки предвид, че главната цел на ромското общество е оцеляването на общността, ролята на жените е свързана изцяло с тяхната способност за възпроизвеждане. Честта и престижът на общността са тясно свързани със способността на жените да имат деца и да им предадат традиционните ценности на ромската култура. От ранна детска възраст ромските момичета са обучавани да изпълняват ролята на „добра“ съпруга и „добра“ майка, която дава своята „безрезервна любов“ на другите. Потиснатостта на жените е скрита в тази идея за „безрезервна любов“ към другите.

Всички тези **социални норми са изключително полово обусловени**. Това означава, че се прилагат различно към мъжете и жените. С цел да изпълнят тези социални полово обусловени норми, обществото упражнява силен социален контрол върху жените. Този социален контрол, който е особено стриктен по отношение на женската сексуалност и тяло, има пагубни последици върху свободата и автономността на жените.

Въпреки всички тези забрани и контрола, в днешно време ромските общности са дълбоко потопени в процес на интензивна трансформация. Като следствие от тази трансформация ромските жени започват да придобиват нови роли. Процесът на трансформация, иницииран главно от жените, представлява предизвикателство пред патриархалната структура на ромските общности и социалната йерархия като цяло. Този процес на трансформация е също стратегия за овластяването на ромските жени. В него няколко фактора са предизвикателство за ромската традиция. Ромските жени разрушават традиционните джендър стереотипи. Страхът да не бъде загубена ромската културна идентичност създава атмосфера, която води до засилване на ромските културни ценности, особено тези, свързани с контрола върху живота на ромските жени. Всяко действие на жена, която не следва традиционните норми на ромската общност, се счита за грях, както и за акт на асимиляция от страна на мнозинството и затова се наказва строго.

В днешно време ромските жени се борят с два свята: от една страна, приносят им за увековечаването на ролите и традициите и от друга страна, нуждата от популяризиране на културата. Поради това, традиционните ценности съществуват едновременно с нововъзникналите ценности за участие и реализация на ромските жени в други социални сфери.

3.3. Гърция

В днешните територии на Гърция ромите се появяват около 14-ти век. Те идват като огромен миграционен поток от районите на Истанбул и Измир, Мала Азия през 1922. Гръцко гражданство е дадено на ромите, пребиваващи на гръцка територия, през 1955 чрез специален Законодателен указ 3370/1955. Той на практика, обаче, остава недействаш до 1979, когато нови институционални мерки уреждат проблема с гражданството. Мнозинството от ромите в Гърция са ортодоксални християни и малък брой от тях са мюсюлмани, които населяват Тракия.

Гръцките роми живеят разпръснато в катуни (постоянни или временни) или в постоянни домове, които обикновено са в покрайнините на градовете, по цялата територия на страната. Ромско население се среща в Централна, Източна и Западна Македония. Голям брой роми пребивават в Тракия и в Епир. Представители на етноса се срещат също в Тесалия, Евия, както и в Централна Гърция. Ромско население има и на няколко острови в Егейско море - Крит и Пелопонес.

От 1951 година в Гърция не е имало официално преброяване, което да даде официална статистика за населението. Ромите, както и други групи, които страдат от социално изключване, са обект на различни политически действия с цел интеграция. Статистическите данни са събрани чрез инициативите на тези, които изпълняват политиките по интеграция или от организации, които наблюдават положението на ромите в Гърция.

Националният комитет за човешки права оценява броя на ромите на 250 000 в цялата страна, включвайки тези, които живеят постоянно на територията ѝ, както и тези, които пътуват. Гръцката обсерватория на Споразуменията на Хелзинки и организацията „Интерайтс“ („Interights“) в своите отчети от 2008 година определят броя на ромите на 300 000. Самите ромски лидери твърдят, че ромите са между 300 000 и 500 000. 175 000 души са оценени от Съвета на Европа⁹ като такива, които имат културната идентичност на ромите.¹⁰

В момента в Гърция, Националният център за социална солидарност, който е отговорен за изпълнението на Националната стратегия за социално включване на ромите, започна картографиране на населените места в страната, с информация за общото преброяване на населението¹¹.

Ромската култура е многообразна, с различни традиции и обичаи. Всяка група има свои специфични вярвания и принципи, затова би било погрешно да бъдат обобщавани характеристики, които да бъдат прилагани към цялата общност. Въпреки това културно разнообразие, има няколко общи ценности за всички роми: вяра в семейството, вяра в съществуването на Бог и вяра в злото, отдаденост на нормите и правилата, които варират във всяка една общност, както и адаптивността към промяна на условията на живот и оцеляване.

В различните ромски групи съществуват различни разбирания за това „Кой е“ и „Кой не е истински ром“. Това, което една ромска група счита за автентично, за друга може да е различно и неприемливо. Няма група, която да бъде считана за „чисто“ ромска.

Езикът, който се използва от ромите в Гърция, има големи разновидности, главно в лексиката. Това се дължи на много фактори: различните места, от които произлизат ромите и различното място на пребиваване, влиянието от страна на гръцкия език, липсата на специализирано обучение, липсата на писмена форма на езика. Специфичната форма на езика не е пречка както в комуникацията между ромите, така и с другите различни групи¹².

Обичаите и социалната организация на ромите са повлияни от различните народи, с които влизат в контакт - гръцки, славянски, румънски. Междувременно, номадският начин на живот на ромското население става все по-разпространен с времето. Обикновено представителите на етноса живеят в организирани семейства, които се приемат за „институция“, с изключително важна роля за всеки индивид и за общността като цяло. В семействата е запазено уважението към възрастните, а извън него правилата и разпоредбите се налагат от обществено одобрен лидер, който има власт, равностойна на законова и административна, относно теми, касаещи живота в общността. Избраният лидер регулира живота в общността и когато е необходимо представлява общността пред органите на властта в държавата.

⁹ Статистика на Съвета на Европа за ромите, на интернет страницата на: www.coe.int/t/dg3/romatravellers/default_en.asp

¹⁰ <http://www.dare-net.eu/gr/introduction-to-roma-in-greece>

¹¹ <http://database.roma-ekka.gr/>

¹² http://6dim-diap-elefth.thess.sch.gr/Greek/Ekpaidefsi/Tsigganopaidon/i_glossa_ton_rom_i_roman.pdf

Ромските общности са обикновено затворени и се счита, че запазват обичаите и традициите. Всеки близък контакт с хора, които не принадлежат към общността, не се подкрепя. Този факт, по всяка вероятност, се свързва с религиозните вярвания на техните индийски предци¹³. Има специално отредено място за най-възрастната жена във всяка общност или група.

Наричат я „Стара майка“ или „Promammi“ и тя е тази, която се счита за пазител на морала и обичаите на общността.

В ромските общности от изключителна важност е функционирането на т.н. „ромски съд“ („kris“), в който влизат мъжете с най-голям авторитет. Той има правомощията да решава споровете между отделните членове или отделните семейства в общността. Като цяло се счита, че ромите днес спазват много повече своите вътрешни правила, отколкото правилата на държавата.

- **Ромското семейство** е патриархално и поддържа специфични ценности, като например да се сключва брак в ранна възраст и да има много деца. Ранните бракове са често срещани в ромската общност. Всъщност в много случаи браковете (особено тези при влашките роми) се уговарят от главата на семейството, с цел укрепване и засилване на връзката с други семейства. Съпругът получава зестра от родителите на булката, която зависи главно от красотата, „честността“ и талантите на булката, както и от социалния статус на нейното семейство. В някои райони все още се поддържа традиция, при която младоженецът заплаща пари на семейството на булката или на баща ѝ. **Ранните бракове отнемат на ромските деца (момчета и момичета) основните права, като образование, знание, възможности за развитие, а също и детството им.**

- По отношение на **трудова си реализация**, мнозинството от ромите се опитват да запазят определена автономия. Те обикновено избягват да имат работодатели или да работят по график, получавайки редовна заплата. Традиционно се занимават с търговия, включително продажба на домакинска техника, декорации и металообработка. Изборът на самостоятелна трудова заетост в огромна степен е свързан с изключително ограничения избор за заетост, който се предлага на ромите, заради тяхното социално изключване. Усилията, които полагат в самостоятелната трудова ангажираност, са свързани с това да бъдат възможно най-малко зависими от тези, които ги отхвърлят, като се чувстват много по-сигурни да правят това, в което семействата им са традиционно обучени.

За родителите, децата са работна ръка и това ги прави икономически и емоционално зависими от семейството и общността. Голяма част от ромските деца отпадат от образователната система, защото са ангажирани в помощ за семейството или са използвани като работна ръка. Затова липсата на образование в етническата група е често срещано явление, общуването с преобладаващото население е ограничено и разбиранията за връзката между общността и функционирането на държавата са непълни.

Взаимната помощ и взаимната зависимост в ромската общност продължават да бъдат силни. Ето защо, конфликтът с бащината фамилия, с „близките“, с общността, в името на други приоритети (образование, кариера, финансова независимост) би довел до загуба на единственото стабилно притежание – семейството. Основна характеристика на ромската социална организация е патриархалното семейство, което създава отношения на лидерство в интимните отношения. Ромските жени са жертви на дискриминация в много по-голяма степен отколкото мъжете и техните фундаментални права и роля в групата са незачетени. Ролята на жените в семейството и като цяло в ромската общност е подчинена и унижителна.

¹³ <http://history-pages.blogspot.gr/2012/08/roma.html>

Жените са изолирани и изключени от социалната активност и от пазара на труда. Тяхното единствено задължение е свързано с всичко, което се отнася до грижата за дома и съпруга. Изключени са от образователната система от ранна детска възраст, заради встъпването в брак, изключени са и от възможността за дългосрочна социално икономическа интеграция. Невъзможността за придобиване на квалификация ги изключва от социалните дейности или от включването им на пазара на труда извън тяхната общност, което води до липса на овластяване и липса на автономност.

- **Образованието** е огромен проблем за ромите. Широко разпространеното схващане, че образованието и ученето не са важни за тях и за общността им, е мит. **Ромите желаят да бъдат образовани, но се нуждаят от образование, което да посреща техните специфични нужди и да съответства на ценностите и обичаите на тяхната общност.** Гръцката образователна система е конструирана по начин, който да посреща нуждите на гръцките не-роми. В резултат на това, огромен процент роми, в някои случаи над 81,8%, остават необразовани.

Според списанието „Фонд за Ромско образование“ (Издание 1, декември 2007) в Европа, 20 процента от знанията, които децата придобиват, идват от семейството. Когато родителите не могат да предоставят подходящи условия за учене в дома (заради ниското ниво на хигиена, бедността и др.), се оказва трудно за децата да усвояват знания външи. Нещо повече, фактът, че голям процент от родителите са неграмотни, прави учебния процес външен труден, даже невъзможен. Заради бедността и неграмотността на възрастните, както и заради стереотипите от страна на доминиращата социална група, ромските деца са изключени от образованието и всичко свързано с него, като реализация на пазара на труда и др. За да продължи един ромски ученик образованието си, училището трябва да го приеме. Това означава ромските деца да намерят своето място, да учат (дори да напредват), да следват учебната програма и да се убедят, че завършвайки училище, ще имат възможност да живеят по-добре, отколкото, ако не завършат училище¹⁴. Това очевидно означава, че **образователната система трябва да бъде по-привлекателна, за да успее да интегрира ромските ученици.** В допълнение трябва да се каже, че родителите-роми трябва да разберат, че липсата на образование сред техните деца ще доведе до тяхното социално изключване, маргинализиране и насилие спрямо тях.

Изключването на ромските жени от образованието продължава да затвърждава убеждения и вярвания, които са исторически наложени, по отношение на техния статут и роля. Дори днес жените са считани за собственост на техните мъже, тъй като мъжете плащат, за да ги притежават. Ромският съпруг „купува“ жената, за която ще се ожени, от нейния баща.

В заключение ще кажем, че ромските жени са подложени на тройно изключване:

А. Те са жени, следователно търпят полова дискриминация.

Б. Те са част от етническо малцинство, така че са изключени на базата на тяхната етническа принадлежност.

В. Те са лишени от адекватен достъп до образование.

Социално икономическите условия, в които живеят ромските жени, ги поставят в ситуация на насилие, маргинализиране и изключване. От дълго време те са мълчаливи жертви на екстремистко поведение, насилие и расови предрасъдъци.

По много поводи жените и децата от ромски произход стават жертви на домашно насилие. Тези случаи на насилие, обаче, са трудни за разпознаване и докладване, заради редица фактори. На първо място, насилието срещу ромските жени се счита за приемлива и обичайна практика. Нещо повече, жертвите не говорят

¹⁴ Национален комитет за правата на човека. „Доклади и предложения по въпроси, отнасящи се до статута и правата на ромите в Гърция

за това, страхувайки се да не бъдат изключени от тяхната собствена общност. Още повече, че насилниците рядко биват наказвани, нещо, което обезкуражава ромските жени да потърсят подкрепа. Накрая, ромските жени се страхуват от повторна виктимизация от страна на официалните власти. Ромските жени са въввлечени в този порочен кръг на насилие и виктимизация, тъй като държавата им предлага ограничени алтернативи за обучения, професионално овластяване и независимост.

Враждебните условия, на които ромите са подложени в Гърция, се усложняват още повече, заради икономическата криза, силния расизъм и екстремистки движения. Ромските жени и деца са една от най-маргинализираните социални групи. Те търпят дискриминация и имат множество социални проблеми - недостатъчно добри жилищни условия, голяма безработица, ниско образователно ниво и лошо здраве, което води до тяхното социално изключване. Бихме добавили още няколко важни проблема за ромските жени:

- о Непознаване на правата си и възможностите за тяхното използване;
- о Липса на социални умения, които да подобрят качеството им на живот;
- о Липса на доверие;
- о Съществуващи стереотипи от и по отношение на доминиращата социална група;
- о Недостатъчна информираност за услуги, които предоставят помощ на жертви на домашно насилие;
- о Неефективност и недостатъчно добра връзка между услугите и организациите.

Всичко това показва необходимостта от разработване и прилагане на план за превенция, защита и овластяване на ромските жени, с цел преодоляване на социалното изключване и ускоряване на интеграцията им.

4. ПОТРЕБНОСТИ НА РОМСКИТЕ ЖЕНИ В СИТУАЦИЯ НА НАСИЛИЕ

В тази част на Наръчника ще се обърне внимание на онези фундаментални неща, които е добре да се имат предвид, когато се работи в ромски общности по теми, свързани с жените.

Те следва да помогнат по-добре да се разбере ситуацията, в която са ромските жени и да се опитат да обяснят техния отговор на насилието. Това може да е първата стъпка към оказването на навременна и адекватна подкрепа на ромските жени и деца, жертви на домашно насилие.

4.1. България

В рамките на Проекта в България бяха изследвани 36 форми на подкрепа. Бяха проведени дълбочинни интервюта с 13 ромски жени за изследване на потребностите им, техните заявки за подкрепа, трудностите, които срещат при достъпа до услугите, както и някои от подходите на работа, които са били ефективни за тях.

От интервютата с ромските жени става ясно, че в ромската общност търпимостта и толерантността към проявите на насилие над жени е много висока. Съществуват специфични разбирания, с които явлението се нормализира и дори поощрява, като например, че това е възпитателна мярка, че мъжът така налага реда в семейството, че упражняваната власт и контрол са за доброто на рода. Тези модели са повтаряни дълго време и са предавани от поколение на поколение дотолкова, че се превръщат в правила на поведение. Това е причина домашното насилие да не присъства като тема в ромската общност, за него не се говори открито, има силни съпротиви да се признае като проблем.

Тези схващания прехвърлят отговорността за случващото се изцяло върху жената, жертва на насилие, като ѝ вменяват вина, че е предизвикала посегателствата върху себе си. В отговор на това, самите пострадали имат нерационални обяснения, като например, че мъжът ги бие, когато е пиан, че има лош характер и лошо възпитание, че причината за насилието е безпаричието, че са направили нещо не както трябва, че мъжът ги ревнува и други подобни оправдания, които отменят вината на насилника. Това създава вътрешно объркване в пострадалите жени и е причина те да не търсят помощ.

Ромските жени нямат усещането, че насилието върху тях и децата им е нещо нередно. Моделът на налагане на власт чрез физическа сила ги съпътства още от ранно детство и се препредава от поколение на поколение, дотолкова, че се приема за норма. Това е причина ромските жени, жертви на домашно насилие, да търсят помощ едва след особено тежки побои, които застрашават живота им и дори тогава те нямат усещането, че системно са били подлагани на насилие.

Прагът на чувствителност е много нисък, а ако част от пострадалите все пак се осмелят да споделят историите си, то в тях те дефинират като насилие единствено физическите посегателства върху себе си и то в най-тежките им форми. Ромските жени не разпознават психическото и икономическото насилие като такова, а сексуалното насилие е тема „табу“.

Ако една ромска жена реши да потърси помощ след претърпяно домашно насилие, тя най-вероятно първо ще се обърне към своите родители. От посланията, които отправя семейството, зависи в най-голяма степен отговорът на насилието.

Ако те са за примирение и търпимост, случаят ще остане в

рамките на семейството, но ако са подкрепящи за пострадалата, има възможност да се стигне до поставяне на проблема в общността и пред институциите. Основен двигател за ромските жени, жертви на домашно насилие, да потърсят помощ, са родителите (ако тя е млада) или вече порасналите ѝ деца (ако е възрастна).

Основната стратегия, която ромските жени прилагат, за да избегнат насилието, е да се подчиняват и да правят всичко възможно, за да угодят на мъжа. Умението да се изтърпи всичко в името на това да се запази семейството и децата да са с двамата си родители се приема като сила и е предмет на гордост. Причината е, че ромските жени се идентифицират като важни и значими само през отношенията си в семейството и общността си и на всяка цена искат да запазят тези си роли.

Всички интервюирани ромски жени представят себе си като дъщери, съпруги и майки. Принадлежността към семейството и общността е от първостепенно значение при формиране на идентичността. Рядко ромските жени говорят за собствените си чувства и преживявания. Представят себе си през ролята в домакинството, грижата за съпруга, децата и по-възрастните членове на семейството.

От споделеното по време на интервютата става ясно, че йерархията в ромското семейство е ясно определена. Дори, когато на едно място живеят няколко поколения, глава на семейството е бащата на мъжа. Той има пълен контрол върху живота на останалите и ги държи в положение на подчинение и зависимост. Част от интервюираните жени описват ситуации, в които възрастните членове на семейството прибират парите на по-младите и разполагат с тях, вземайки еднолично решение за изразходването на средствата. Възрастният мъж е единствен, който представлява семейството в контактите му с външната среда.

В домакинството има неравномерно разпределение на отговорностите и задълженията между синовете и дъщерите, както и тотален контрол и ограничаване на контактите на момичетата. Моделът се предава от поколение на поколение и води до силно ограничени възможности за комуникация, липса на елементарни житейски умения, социална изолация и положение на зависимост на ромските момичета. Това по-късно ги поставя в ситуация на продължителна безработица, липса на здравни осигуровки и достъп до медицински услуги, икономическа зависимост.

Нормите на общността, които поставят жените в подчинено положение, се мултиплицират. Самите ромски жени, пострадали от домашно насилие, участват в тези процеси, като възпитават своите дъщери в послушание и го налагат на по-младите момичета, които влизат в тяхното семейство.

Интервюираните описват първите години от семейния си живот като безпроблемни. Нямаат умения за ранно разпознаване на признаците на власт и контрол от страна на мъжа. Нормализират част от оказваното насилие и не го определят като такова. Веднъж станали жертва на домашно насилие, при повторна връзка част от ромските жени отново попадат в позиция на зависимост и подчиненост.

В изнасянето на проблема пред институциите ромските жени виждат заплаха за целостта на семейството си и затова търпят и не търсят помощ и подкрепа. Раздялата с партньора или с децата за ромските жени не е решение на техния проблем. Очакванията, които в повечето случаи представят пред професионалистите, са насилието да спре, но семейството да остане заедно.

В последните няколко години, като стратегия за бягство от домашното насилие, ромските жени използват заминаването в чужбина. Това, обаче, ги превръща в особено рискова група за друг вид насилие над жени – трафикът на хора с цел сексуална експлоатация.

В местните ромски общности няма ясен механизъм и разбиране как насилието да бъде спряно и последващи посегателства върху пострадалата жена да бъдат предотвратени. Прилагат се временни мерки в кризисни ситуации при физическо насилие – временна раздяла на двойката. Очакванията, обаче, след това са жената отново да се върне при насилника, семейството да бъде запазено и проблемът да бъде решен от само себе си.

Официалните институции се посрещат с недоверие в ромските общности, включително и от жените, жертви на насилие. Съществуващите предразсъдъци между формалните системи (образователна, здравна и социална) и жените от местните уязвими общности, създават бариери в комуникацията и са пречка пред търсенето на съдействие от тези системи. Ромските жени имат по-голямо доверие към хора от тяхната етническа група.

Интервюираните ромски жени споделят, че са осъществили първите си контакти с организациите, които предлагат подкрепа на ромски жени и деца, чрез техните здравни и социални медиатори, социални работници и медицински специалисти, които работят на терен в ромската общност. Оценяват тази практика като адекватна на техните потребности, защото не им се налага да се откъсват от своята общност.

Интервюираните разказват, че първите срещи с професионалистите са се провели в ромската махала, на места, които жените ежедневно посещават - магазини, кафенета, клубове по интереси, училища. Протестантските църкви в ромските махали се оформят като ново пространство за комуникация и срещи. Част от социалните услуги, използвайки медиатори-роми, са стигнали до случаи на домашно насилие точно в протестантските общности.

Практиката е да се осъществят няколко поредни срещи (3-4) на място, които преминават неформално. На тези срещи организацията представя своите програми за подкрепа и изследва потребностите на ромските жени. На този етап не може да се говори за ясно дефинирани проблеми и потребности. По-скоро става дума за споделяне на житейски истории.

Едва когато се изградят доверителни отношения с медиаторите и преценят, че те не представляват заплаха за целостта на семейството и общността, ромските жени разрешават да бъдат посещавани в домовете си или започват да напускат махалата и да контактуват с различни външни институции с помощта на посредниците - срещи с директори на детски заведения, лични лекари, психолози, социални работници, юристи. На по-късен етап партнирането на клиентите се поема от социалните работници.

Друг начин ромските жени, жертви на домашно насилие, да стигнат до услугите за подкрепа, са представителите на местната власт и полицията. Те, обаче, са търсени най-вече при случаи на жестоко физическо насилие, когато има пряка опасност за живота на жената и децата ѝ.

При първите си срещи с екипа на организациите ромските жени заявяват нужда от социална подкрепа – за оформяне на документи, търсене на работа, записване на децата в ясли и градини. Част от тях не представят себе си като жертва на домашно насилие, а заявяват потребност да получат подкрепа за децата си - облекло, храна, здравни грижи, по-добри условия за живот, образование.

Тези от жените, които разказаха, че са жертви на домашно насилие, споделиха, че когато са потърсили помощ, са искали единствено насилието върху тях да спре. Част от представите за процеса на защита и подкрепа са свързани с това извършителят на насилие да бъде сплашен от полицията, някой да го превъзпита и т.н. На въпрос: „Дали в процеса на работа са били въвлечени и други хора от обкръжението ѝ“, нито една жена не потвърждава такава практика.

Изследването на трудностите за ромски жени и деца, жертви на домашно насилие, при намирането на подкрепа показва, че от субективна гледна точка това са ниската чувствителност към проявите на домашно насилие,

чувството на срам и вина, желанието семейството да бъде запазено на всяка цена, а също и страха да не бъдат отлъчени от своята общност.

Ромските жени непрекъснато са поставяни в позиция на подчинение на различни авторитети в своето семейство и в общността си. Поради тази специфика, ако са изградени отношения на доверие, в комуникацията с професионалисти от различни организации, последните биват възприемани като овластени и върху тях се проектират свръх-очаквания. Ако специалистите не са готови да посрещнат тези очаквания и да ги „отработят“ в работата си с жените, има риск за създаване на силна зависимост между клиентката и подкрепящия я професионалист. Ромските жени могат да се чувстват неспособни сами да дефинират чувства, да изказват мнение и да вземат решения, и да очакват професионалистите да определят какво е най-добро за тях. От друга страна, от позицията на авторитети, професионалистите могат да се съмняват в ресурса на ромските жени, да се изкушават да имат попечителско отношение и да вземат решения вместо тях. В такива случаи се стига до липсата на равнопоставеност в процеса на подкрепа, при което на жените се гледа като на ограничени във възможностите си и неспособни да се грижат за себе си.

Обективните трудности, които срещат ромските жени при намирането на подкрепа, са свързани с това, че част от тях не говорят добре български език и трудно осъществяват комуникация с професионалистите при формулиране и поставяне на проблемите си. Няма достатъчно добре развита практика при подкрепа на ромски жени да се използват медиатори, които да говорят майчиния им език.

Ромските жени са силно икономически зависими от съпрузите си и техните родители. Липсата на собствени средства, с които да разполагат, ограничава напълно възможностите им за контакти и придвижване извън квартала или селото. Дори, ако реши да потърси защита и подкрепа, една ромска жена-жертва на домашно насилие, няма възможност да стигне до друго населено място.

Напускането на общността е трудно за ромските жени, още повече, че те са целодневно ангажирани с грижата за децата и домакинството. В този случай мобилната работа на терен е подходящ подход, за да се стигне до пострадалите ромски жени и деца.

За да се подобри ефективността на оказваната подкрепа на ромски жени в ситуация на насилие, интервюираните предлагат да се работи за повишаване на информираността на жените по темата и възможностите за защита чрез създаването на женски обединения, обучителни центрове и др. Така те биха получили по-голяма автономност и възможност да участват в процесите на общността като група.

4.2. Испания

Когато жените споделят пред професионалист, че са в ситуация на насилие, техните нужди са свързани основно с това да бъдат изслушани и да изкажат проблема си. Нещо повече, част от тях желаят да запазят контакт с човека, с когото са разговаряли, за да не се чувстват сами по време на процеса на възстановяване и да имат някой, на когото могат да се доверят. Някои от тях, също така, искат да научат начини и стратегии за справяне с насилието. Нуждите на жените са емоционални, финансови и свързани с жилищни нужди.

Професионалистите отговарят на нуждите на жените обикновено с изслушване, дават им възможност да говорят и им предоставят инструменти, с които всяка жена може да идентифицира себе си като жертва на насилие, основано на пола. Целта е тя да може да реши за себе си какво да направи и как да действа.

В този ред на мисли, трябва специално да се подчертае, че професионалистите не трябва да налагат решения на жените, а да им дадат възможност сами да решат, как да продължат напред. Налагането на определени методи за излизане от ситуацията, като например повдигането на обвинение пред полицията, може да бъде безрезултатно и да накара жената да се върне назад и да изостави процеса, който е започнала.

Що се касае до трудностите и препятствията, които професионалистите срещат, е интересно да отбележим казаното от самите тях, че **механизмите на контрол и социален натиск, които оказват влияние върху жените, всъщност въздействат и върху самите специалисти.** Професионалистите твърдят, че те също се чувстват в риск, ако оказват подкрепа на жената по време на процес на търсене на изход от насилието. Заради това, в някои случаи интервенциите и оказваната подкрепа може да бъдат запазени в тайна.

Една от трудностите, касаещи процеса на подкрепа, е факта, че много от жените не разпознават насилието като феномен и не се идентифицират като жертви на насилие. Основна част от работата на професионалистите е да помогнат на пострадалите жени да осъзнаят ситуацията, в която се намират, за да могат да излязат от нея и да започнат процес на възстановяване.

Набляга се на факта, че професионалистите трябва да предоставят разнообразен вид подкрепа, имайки предвид специфичната култура на ромските жени, която също е разнообразна. Затова професионалистите твърдят, че подкрепата за ромски жени не може да бъде оказана без предварително знание и разбиране за общността. В тази връзка те описват проблеми, които могат да се появят при прилагането на „универсален подход“, без да се взема предвид специфичната ситуация, в която са поставени ромските жени и която има директно влияние върху справянето с насилието. Специално се набляга на факта, че професионалистите не налагат нищо на жертвата, а жената е тази, която решава как да продължи напред.

Друго препятствие, пред което са изправени жените, е расизма, изразен чрез предразсъдъците и заклеймяването на ромските жени. Съществува непознаване и неразбиране на ромската култура, което възпрепятства предоставянето на адекватна подкрепа и насърчаването на културния релативизъм.

Друг ключов елемент, който възпрепятства възможността професионалистите, особено работещите в нестопански организации, да посрещнат нуждите на жените, е липсата на ресурси и ограниченията в бюджетите, с които те се сблъскват в последно време.

Както ще обясним по-долу, някои професионалисти успяват да не прилагат стандартна процедура (протокол), но важна пречка пред тях е липсата на гъвкавост в законодателството, програмите и механизмите по места.

Други два ключови елемента, възпрепятстващи работата на професионалистите, са че от една страна срещат трудност да защитят жените и техните деца, когато вече са решили да направят стъпка по посока възстановяване, а от друга страна чувстват липса на подкрепа и за самите себе си, когато работят с ромски жени в ситуация на насилие, основано на пола.

4.3. Гърция

Ромите са група, която, въпреки че живее сред нас, се различава значително. Това, което ги различава от останалото гръцко население, е тяхното

постоянство в разнообразието, което се основава както на различните професии, които имат, така и на ценностите и идеалите, които защитават. Това многообразие се изразява в техните професии; в местата, които обитават; в обичаите; в разбиранията им за пол, брак, пари, авторитет и образование. Ромската общност пази тези ценности като гаранция за запазване на идентичността си и има съпротиви към промени, които могат да доведат до асимилация. Различията, възникващи във всекидневието, техният начин на живот и действия пораждат различни нужди при справянето с проблемите¹⁵.

Според резултатите от проучването по Проекта в Гърция, домашното насилие е широко разпространен проблем в ромските общности, но не е разпознато. Счита се за тема „табу“ и за него не се говори. Липсата на осведоменост и разбиране от страна на представителите на етноса по темата е това, което определя специфичните нужди на пострадалите и води до трудности при справянето с проблема. Ромските жени са в по-голяма степен засегнати от насилието, основано на пола, в сравнение с останалото население и затова имат нужда от специални инструменти и начини за справяне. Фактът, че жените не са наясно със съществуването на проблема, прави преодоляването му много трудно. Има много малко случаи, в които ромските жени са опитали да потърсят помощ от квалифицирани професионалисти за справяне със ситуацията. Тези случаи бележат началото на промяна, касаеща проблема с домашното насилие и това е доста обнадеждаващо и обещаващо за преодоляването му и подкрепата на пострадалите.

В Гърция организациите, които подкрепят ромски жени, са разделени в две категории. Тези, които работят с цялото население (частни, публични и НПО-та) и осъществяват дейности в ромски общности и тези, които работят само с роми (Центрове за подкрепа на роми и уязвими групи). Като цяло, тези организации предоставят психологически и консултативни услуги, правна помощ, здравни и подобни услуги.

Въпреки че има разлика между целевите групи, с които работи всяка организация, процесът на подкрепа протича по един и същ начин при всяка жена. Професионалистите използват своя опит и експертиза в процеса на подкрепа, тъй като организациите нямат специфични методи и стратегии или специализирани програми. Мнозинството от организациите следват процедура, при която първо получават информация за миналото на жената, след което идентифицират от какво има нужда и едва след това пристъпват към план за действие. Провежда се първоначално интервю и се записват детайли за историята на жената. Прави се оценка и се преформулира първоначалната заявка, където е необходимо, осведомява се за съществуващите услуги за подкрепа. Разглеждат се другите искания и заявки и жената се насочва към подходящ професионалист. Продължителността на процеса на подкрепа зависи от трудността на всеки индивидуален случай. Пострадалите от домашно насилие трудно говорят за проблема и трудно търсят помощ. Поради тази причина специалистите често са информирани за проблема от медиатор или от училището на детето, от приятел или от роднина. Също така, има случаи, в които жените търсят помощ сами, заради настояване от страна на приятел или член на семейството.

Организациите, в по-голямата си част, използват интегриран подход за подкрепа на жени, преживели домашно насилие. В рамките на Програмата за подкрепа, консултативните центрове предоставят консултиране и психологическа подкрепа. В допълнение, те предлагат насърчаване, овластяване, семейно консултиране и насочване към други форми на подкрепа. Също така, предлагат социална подкрепа и посредничество при контактите с членовете на общността, институции и услуги. Предоставят се още дейности за здравна профилактика, имунизации, медицински прегледи, програми по здравно образование в общността, както и образователни програми за деца и възрастни. Заедно с това

¹⁵ http://6dim-diap-eleifth.thess.sch.gr/Greek/Ekpaidefsi_Tsigganopaidon/i_glossa_ton_rom_i_roman.es.pdf

се извършват и дейности за повишаване на чувствителността и информиране на обществеността за проявите на домашно насилие, както и за възможностите пострадалите да защитят правата си.

Услугите, които търсят пострадалите жени, всеки път се различават, в зависимост от индивидуалните потребности. Заявява се най-вече нуждата от психологическа и консултативна подкрепа, правни услуги и разбиране. В повечето случаи, обаче, е трудно за жените да вземат решение и да доведат до край действията си за прекратяване на насилието. Това, от което най-вече се нуждаят, е някой да ги изслуша и да ги разбере.

Трудностите

Домашното насилие е много трудна тема за жените, без значение дали те принадлежат към ромския етнос или не. Това е сложна ситуация за жените, като много малка част от тях изнасят проблема извън семейството си и се справят с него. Това е основното предизвикателство пред специалистите.

При ромските жени проблемите, които те поставят, произлизат от техните специфики. Неграмотността и липсата на образование възпрепятстват ефективното предоставяне на подкрепа на жертвите на домашно насилие. Тези две характеристики правят жертвите скептични по отношение на предложените им решения от страна на професионалистите. В допълнение, те пораждат трудности в общуването, а липсата на ефективна комуникация създава пречка в процеса на предоставянето на подкрепа.

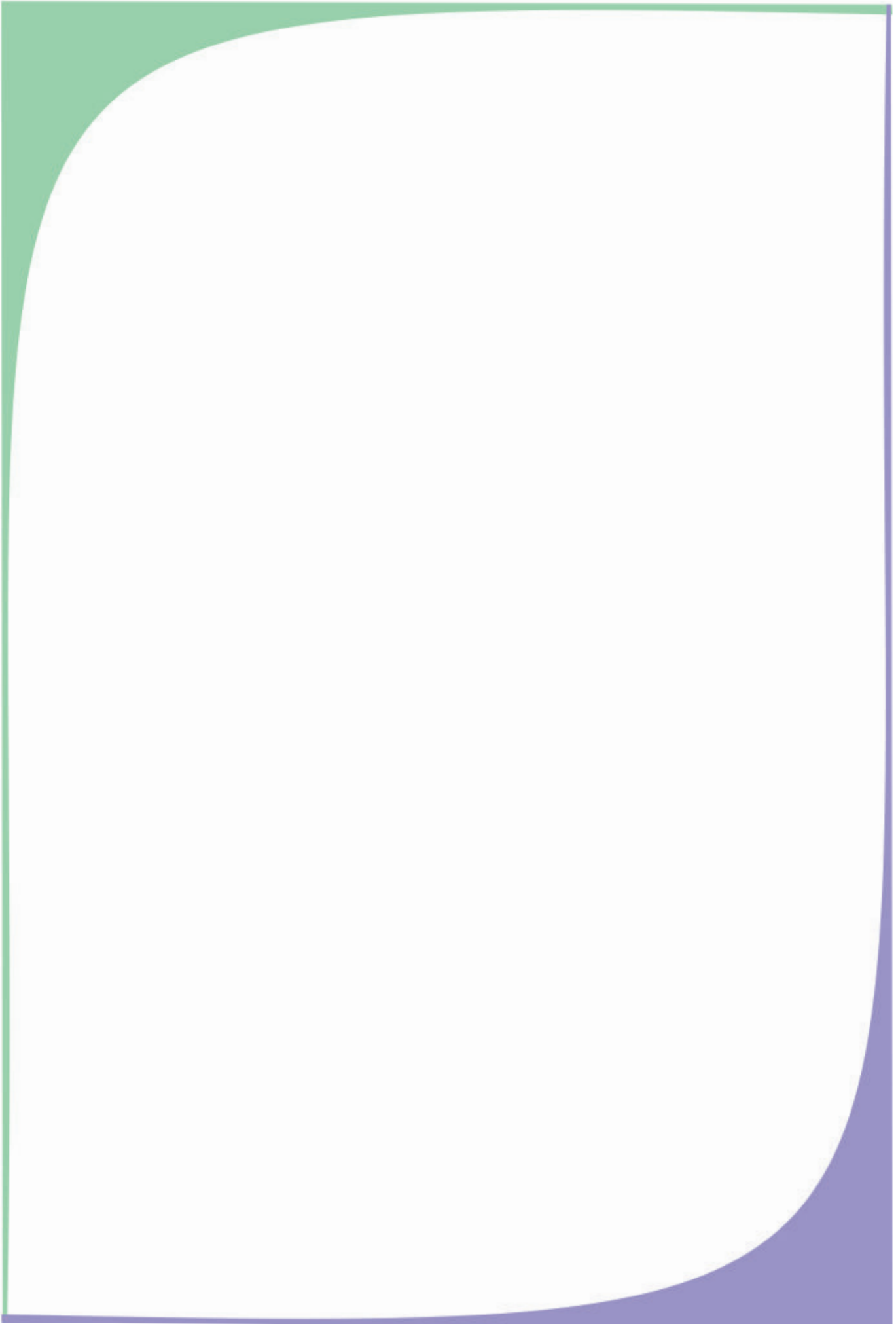
Според професионалистите, които работят в организации, предоставящи подкрепа и грижа за ромски жени, недоверието, което ромите имат по отношение на формалните системи и всички, които не принадлежат към тяхната група, представлява огромно предизвикателство при работата с тях. Друга важна трудност е негативното отношение на семейството и липсата на подкрепа от страна на близките за жените, които преживяват домашно насилие. Това става причина пострадалите да не търсят помощ и да продължават да търпят ситуацията, в която се намират.

Няма изработен специфичен подход, който да намали ефекта от споменатите трудности. Всеки професионалист използва свои собствени инструменти. Чрез търпение и дискусии професионалистите се опитват да мотивират жените да променят ситуацията, в която се намират и се опитват да им обяснят, че тези отношения не са здравословни. Методът, който използват, е познат в психологията като „Гешалттерапия“¹⁶, която се фокусира върху опита на индивида в настоящия момент, преживяването и работата с настоящето „тук и сега“, връзката терапевт-клиент, както и социалния контекст на живота на отделния човек. Акцентът е върху потенциала на клиента, а не върху проблема му.

Друг фактор, който е важен за справянето с трудностите, е продължителността на работата. За да са ефективни професионалистите в подкрепата на ромските жени, те трябва да им дават толкова време, колкото им е нужно. По този начин жените ще имат възможност да разберат в пълна степен ситуацията, в която се намират и като резултат от това биха могли да я приемат и да пожелаят да я променят. Също така, на ромските жени е нужно време, за да се убедят, че единственото желание на професионалистите е да им помогнат да се справят с проблемите си и да подобрят живота си.

И накрая, чрез повишаване осведомеността и информирането на обществото, професионалистите целят да поставят във фокуса на общественото внимание проблема „насилие над ромски жени и деца“, начините за справяне с него и за ограничаването му.

¹⁶ Гешалттерапията е школа в психотерапията и има история на почти 70 години, започваща с публикуването на първия теоретичен текст (Его, глад и агресия) през 1942 г. Основите са поставени от Фриц Пърлс (1883-1970) и съпругата му Лора Пърлс (1905-1990).

5. АКТУАЛНАТА СИТУАЦИЯ

5.1. България

Сложността на прехода от планова към пазарна икономика в България след 1989 год. и тежестта, която този преход стовари върху българските граждани, наложи промяна в социалната система, поддържана и стимулирана от държавата. Върху тези процеси силно повлия и присъединяването към Европейския съюз, при което бяха поставени определени рамки, включително и в социалната сфера. От друга страна, нарастнаха и потребностите на гражданите към по-добро ниво на обслужване, към по-прецизно изразходване на средствата от данъците, както и претенциите за по-широк обхват на социалните услуги. В резултат на всичко това бяха направени редица промени в законодателството в социалната сфера с желанието да се обединят усилията на централната и местната власт, и неправителствения сектор, да се приложи индивидуален подход при предоставянето на социални услуги, да се приложат мерки, които стимулират активно поведение в клиентите на социалните услуги и да се насърчи социалния диалог.

Като цяло, усилията на държавната стратегия в социалната сфера бяха насочени към превръщане на пасивната социална защита в активна социална политика. Приоритетни станаха услугите за най-уязвимите групи - възрастни, самотни хора, хора с увреждания, деца в риск, представители на етническите малцинства, както и премахването на институционалния тип грижа и разкриването на нейно място на социални услуги в общността.

● Законодателство

От 2005 година в България има специален **Закон за защита от домашното насилие**, който урежда правата на лицата, пострадали от домашно насилие, мерките за защита и реда за тяхното налагане. В него, обаче, домашното насилие не е дефинирано като полово обусловено. Според експерти, които работят в областта на защита на правата на човека, този Закон, както и Наказателният кодекс не защитават адекватно правата на жените, пострадали от полово обусловено насилие – домашно насилие, сексуално насилие и трафик на хора.

„Алиансът за защита от насилие, основано на пола“, който е единствената и най-мощна мрежа, активно работеща за защита и превенция срещу домашно насилие и насилието, основано на пола в България, подкрепи изготвянето на предложения за промени в Наказателния кодекс (НК), касаещи насилието. Предложенията са свързани основно с необходимостта от засилване на наказателната отговорност при случаи на домашно насилие, представляващи средна телесна повреда, която понастоящем, ако е нанесена на съпруг или близък роднина, съставлява престъпление от частен характер. След като през 2016 година България подписа **Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието срещу жени и домашното насилие** (Истанбулската конвенция), се очаква да започне хармонизиране на националното законодателство с разпоредбите на Конвенцията, да се вземат мерки за предотвратяване и справяне с всички форми на насилие, породено от неравенството между половете и да бъдат криминализирани домашното насилие, леката и среднотелесна повреда между съпрузи като престъпление от общ характер, престъплението „изнасилване между съпрузи“ и лица във фактическо съпружеско съжителство, както и преследването и дебненето. С оглед по-добра защита на пострадалите жени се предлага още засилване контрола и на санкциите при нарушение на заповедта за защита, включително при системност на нарушенията задължително включване в програми за извършители на домашно насилие.

Неправителствени организации и граждански обединения в страната настояват в съществуващия Закон за защита от домашното насилие да бъде изрично посочено, че мярката за защита, която задължава извършителя да се въздържа от извършване на домашно насилие, е безсрочна. Предлага се сега регламентирания едномесечен срок след акта на домашно насилие за инициране на производство да бъде удължен на три месеца, като в хода на разглеждане на производството се вземат предвид всички основни актове на домашно насилие, а не само посоченият последен инцидент, тъй като домашното насилие представлява системно насилие и не е еднократен акт. Настоява се за въвеждане на законови задължения за лекари и зъболекари при констатирано при преглед насилие над дете да уведомят Отдел „Закрила на детето“ към съответната Дирекция „Социално подпомагане“, с предвиждане на санкции и носене на отговорност при неизпълнение на задължението им да защитават най-добрия интерес на детето.

При случаи на деца, жертви или свидетели на домашно насилие, експертите настояват Законът за защита от домашното насилие да има тежест пред Семейния кодекс с оглед защита на най-добрия интерес на децата, които не следва да спазват режим на свивждане и да бъдат принуждавани да се срещат с родител, който е извършил домашно насилие по отношение на тях.

И не на последно място, според специалистите в преходните и заключителни разпоредби на Закона за защита от домашното насилие, следва да има подробни дефиниции на понятията „психическо насилие“, „емоционално насилие“, „ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права“.

През месец април 2016 година в България беше приет и **Закон за равнопоставеност на жените и мъжете**. Въпреки, че в разработването му участваха експерти от гражданския сектор, включително и от „Алианс за защита от насилие, основано на пола“, приетият Закон беше нееднозначно оценен и бяха изразени съмнения, че тази нова нормативна уредба реално ще работи за насърчване на равнопоставеността на половете. Специалистите по джендър проблематика определиха Закона като създаващ институционална рамка, но не видяха в него отражение на цялостна философия за постигане на равни възможности на жените и мъжете.

● **Форми на подкрепа за ромски жени и деца, жертви на домашно насилие**

В рамките на Проекта в България беше реализирано първото по рода си онлайн проучване на съществуващите форми на подкрепа за ромски жени и деца, жертви на домашно насилие. В него участваха 70 организации, които подкрепят пострадали от домашно насилие и/или работят в ромските общности в цялата страна. Анализът на получените данни показва, че в момента по-голяма част от услугите за ромски жени и деца в България се предоставят от неправителствени организации. На следващо място са различни социални звена към общините. Единични са случаите на читалища, здравни заведения, религиозни общности, хуманитарни организации.

Първите организации, които започват да работят по темата „домашно насилие“, както и да оказват подкрепа на ромски жени и деца, се появяват през 2000-та година. Това са неправителствени организации, създадени на местно ниво, за да решават проблемите на местните общности. В периода 2004 - 2009 година е най-масовото учредяване на такъв тип организации. По това време организациите започват да реализират и първите си проекти, подкрепени от международни донори в областта на защита на жените и децата от насилие, както и за интеграция на ромите. Тематиката на тези проекти е основно здравна - профилактика, семейно планиране, превенция на ХИВ и СПИН, както и в сферата на образованието.

Първите дейности, които се провеждат в ромските общности с основно женски групи, са под формата на семинари, обучения, разпространение на информационни материали, курсове за работа, застъпнически кампании и др. В тези дейности темата „насилие над жени“ присъства бегло и за това почти не се говори.

Професионалистите споделят, че едва преди три - четири години в техните организации е започнало по-сериозно проучване на потребностите на ромските жени и деца чрез обратна връзка с клиентите роми, фокус-групи и др. Постепенно част от организациите започват да развиват различни подходи, които прилагат в работата, специално по случаи на насилие над ромски жени и деца, като например включване на разширеното семейство, като подкрепяща среда; използването на преводачи и социални медиатори и др.

Близко половината от анкетираните организации работят на областно и национално ниво. Практиката е централният офис да е разположен в областния център и да се реализират дейности в по-малките общини в района. Това се отчита като добра практика за преодоляване на регионалната диспропорция в съществуващите форми на подкрепа. Съсредоточаването на услугите в големите градове затруднява достъпа до тях на ромски жени и деца, които живеят в отдалечени малки населени места и нямат средства, за да пътуват. От друга страна, разширяването на обхвата на оказваната подкрепа предполага, че организациите инвестират в изнесени дейности, което ги доближава по потребностите на клиентите и ги прави по-адекватни на техните нужди. Това, обаче, още не може да се определи като тенденция, защото в анкетата 2/3 от организациите отговарят, че нямат мобилна услуга.

Работата на терен все още е слабо развита в страната. Това е огромен минус, особено при предоставянето на подкрепа на ромски жени и деца. Представителите на етноса са съсредоточени в махали и гета в градовете и селата, които са относително изолирани и създават предпоставки за маргинализацията на групата. Адекватно на тази ситуация е организациите да работят на терен в максимална близост до клиентите си, за да отговорят на техните специфични нужди. В противен случай се създават предпоставки за затвърждаване на социалната изолация на ромите.

Специално по темата за домашното насилие над ромски жени и деца, липсата на практика за мобилна работа ги обрича да останат в ситуацията на насилие, без възможност да търсят помощ. Нереалистично е да се очаква, че ромска жена в ситуация на домашно насилие ще напусне населеното място, където живее, ще пътува до града, ще намери организацията, която оказва подкрепа и ще заяви проблема си. Това е една от причините голяма част от случаите на насилие над ромски жени и деца да остават скрити в общността, а жертвите да не получават защита и подкрепа.

На всеки 10 анкетирани организации, само 3 са отговорили, че използват медиатори при работата си по случаи на домашно насилие над ромски жени и деца. Тази потребност все още е неосъзната, а от друга страна съществуват и обективни причини, като липсата на устойчиво финансиране на услугите за подкрепа на жертви на домашно насилие, което затруднява отделянето на средства за изнесени приемни и медиатори.

Практиката за привличане на медиатори до голяма степен е обвързана с изнесените услуги и работата на терен, което потвърждава дефицити на организациите в тази посока.

В практиката на предлагане на различни форми на подкрепа на представители на ромския етнос по-популярно е използването на медиатори, които да осъществяват трудово посредничество, достъп до здравни грижи, връзка с образователната система, да съдействат при попълването на документи за социални помощи, жилища и др. В тази посока липсват медиатори, които да са обучени да работят по темата „домашно насилие и насилие над жени“, да подкрепят пострадалите и да съдействат за предотвратяване на рискови ситуации за ромски жени и деца.

2/3 от организациите споделят, че не прилагат специализирани програми и подходи при работа с ромски жени и деца. Толкова са и анкетираните, които са посочили, че според тях не е необходимо клиентите от малцинствата да се разделят от останалите. Този подход на универсалност поставя невидими бариери пред ромските жени и деца, защото е неадекватен на техните

личностни разбирания и ценности. Възможно е тази практика да доведе до отказ от ползването на услуги, бездействие по индивидуалния план за работа и в крайна сметка липса на промяна в живота на ромските жени.

Съществуват добри практики на специфични подходи, които, макар и малко на брой, могат да бъдат споделени и да се мултиплицират, защото това би довело до повишаване на ефективността на предлаганата помощ и подкрепа.

В момента в България се подготвя специален Закон за социалните услуги, който цели прецизиране статута и обхвата на социалните услуги като ключов инструмент за насърчаване на социалното включване. Отчетени бяха редица пропуски в нормативната база в страната, като например, че в Закона за социално подпомагане се уреждат и социалните помощи, и социалните услуги, а това води до смесване на два концептуално различни социални инструменти. Социалните помощи се базират на политиката за гарантиран минимален доход (предоставяне на средства за допълване или заместване на собствените доходи за задоволяване на основните жизнени потребности – пасивни мерки, част от системата на гарантираните минимални плащания), докато социалните услуги са базирани на концепцията за активни мерки за развитие, включващи превенция, преодоляване на определени дефицити, развитие на специфични умения, овластяване и т.н.

Планира се новата философия на социалните услуги да е на принципа „парите следват клиента“, който предполага финансиране, ориентирано към потребителя, а не към запълване на „капацитет“. Целта е чрез въвеждане на механизъм за финансиране на база „продуктивност“ да се проследява реалното потребление на услугите, тяхната продуктивност и качеството и по този начин ще се избегне дублирането на финансиране на услуги.

Експертите препоръчаха още, ново дефиниране на социалните услуги като дейности, които се основават на специфичните потребности на лицата и които са насочени към определен резултат. Според тях, сегашният модел - социалните услуги де се свързват само със „сградата“ и мястото, в което се предоставят, не само не съответства на същността на социалните услуги, но и не позволява да се развиват по-иновативни форми на услуги, като например мобилните услуги. Голяма част от услугите, например тези, които се предоставят от „Центровете за социална рехабилитация и интеграция на жертви на домашно насилие“ са консултативни. Те следва да бъдат дефинирани като отделни услуги, със своя собствена методика и стандарти, а не да ползват сегашните методики, които са разработени за хора с увреждания и не отразяват специфичните нужди на пострадалите от домашно насилие жени и деца. Освен това, би следвало тези услуги да се извършват не само в определени „сгради“, както е досега, а и в домовете на хората, в училища, в лечебни заведения и други, т.е. в близост до потребителя, а не задължително на място, което се квалифицира като социална услуга. В момента малка част от формите на подкрепа на ромски жени и деца, жертви на домашно насилие в България имат мобилни услуги, но ако бъдат разработени стандарти и методики за тяхната работа, това ще доведе до повишаване на качеството в полза на пострадалите от домашно насилие.

Предвижда се новия закон да предложи по-добър подход за планиране на социалните услуги, основан на реалните потребности на областно и общинско ниво чрез картографиране потребностите на хората в риск в отделните региони и на услугите по места. Такова на планиране, според експертите, ще гарантира, че развитието и предоставянето на услугите и усвояването на публичните средства ще се осъществява по ефективен и прозрачен начин, въз основа на реални нужди на населението, а не въз основа на интерес на общините и другите доставчици да развиват един или друг вид услуга. Очакванията са, че това картографиране ще бъде и финансово обезпечено от държавата, защото в момента в страната има недостиг на Кризисни центрове за жени, жертви на домашно насилие.

Ще се работи и в посока въвеждане на мултидисциплинарен подход при оценка на потребностите и при предоставяне на услугите. В тази посока се отчита, че бариерите пред социалното включване на уязвимите групи са в много

случаи комплексни, което изисква мултидисциплинарен подход с оглед извършване на реална и точна преценка от различни специалисти за необходимата подкрепа. Подобен подход в голяма степен отговаря на потребностите на жените, пострадали от домашно насилие, които имат нужда от защита и подкрепа, предоставяни от различни институции и следва ресурсът на отделните сектори да бъде обединен.

В България през 2011-2012 година работна група от представители на Министерство на правосъдието и експерти от НПО разработиха Координационен механизъм за помощ и подкрепа на пострадали от домашно насилие, който беше опит да се въведе рамка на междусекторното сътрудничество и да се дефинират основни стандарти за защита и подкрепа на жертви на домашно насилие. Според Националната програма за превенция и защита от домашно насилие за 2015 година, този Координационен механизъм трябваше да бъде подписан от съответните министерства в края на 2015 година, а след това съответно да бъдат изработени инструкции за регионалните звена, за да заработи инструментът. Това, обаче, не се случи, а практиката показва, че в районите от страната, където има развито мултидисциплинарно сътрудничество по случаи на домашно насилие оказваната подкрепа за пострадалите е по-устойчива и ефективна.

5.2. Испания

● **Форми на подкрепа: обществени услуги и неправителствени организации в страната**

Формите на подкрепа, до които ромските жени-жертви на насилие имат достъп, са разнообразни. В Испания както държавните услуги, така и неправителствените организации, работят с и за ромското население и в частност ромските жени. Видовете организации, които оказват подкрепа на ромските жени, са социални услуги, здравни услуги, социални НПО-та, ромски организации и женски ромски организации.

Ромите присъстват на територията на цяла Испания, като са концентрирани в Андалусия, Валенсия, Каталуня, държавата на Баските и Мадрид. По време на проучването, направено в рамките на Проекта, екипът имаше възможност да проучи и да интервюира публични и неправителствени организации в цялата страна.

● **Достъп на ромските жени до услуги**

Ромските жени използват социални услуги и неправителствени организации, които предоставят програми приоритетно за тях. Въпреки това, много малко от ромските жени „влизат“ в услугите със специални заявки, отнасящи се до насилието, което преживяват. Ромските жени достигат до социалните услуги и НПО-тата със заявка за материални и финансови помощи, жилищни нужди и за подкрепа за техните деца.

Жените, които отиват до социална услуга и заявят открито, че са в ситуация на насилие, правят това, в повечето случаи, като последен източник на спасение. Ромските жени в ситуация на насилие използват услугите (публични или частни), когато не са открили подкрепа в семейството и/или когато насилието е станало твърде сериозно.

Главните причини, поради които жените не прибягват до публични или частни услуги, когато са в ситуация на насилие са: липса на доверие в услугите, усещането за расизъм към ромската общност, вярването, че услугите

не биха могли да отговорят на техните нужди и страха от усложнения, които биха възникнали за семейството им, ако потърсят помощ извън общността си.

Съпротивите, които ромските жени имат, влизайки в дадена услуга, са свързани с ограниченията, които тези услуги имат, за да посрещнат специфичните им нужди. Един от най-изявените проблеми е, че начинът, по който услугите, особено социалните, работят, не е адекватен на реалността на ромските жени. Програмите за работа с жени-жертви на насилие са основани на потребностите на не-ромските жени и не отразяват спецификите на ромската общност.

Както вече споменахме, с цел да разберем съпротивите, които ромските жени имат, за да търсят помощ извън семейството, е важно да отбележим сериозните последствия, които това може да има за цялата ромска общност. Докладването за ситуация на насилие може да доведе до сериозни последици върху ромската идентичност. Говорейки открито за насилието и докладването му на полицията означава използването на не-ромски механизми за разрешаване на проблема, вместо използването на вътрешната мрежа на общността. Това може да бъде възприето от ромската общност като загуба на идентичност и неизпълнение на социалните джандър очаквания.

● Подходи, перспективи и насоки на работа

Въпреки трудностите в предоставянето на подкрепа на ромските жени в ситуация на насилие, които някои публични и неправителствени организации срещат, те са разработили различни стратегии за това как да противодействат на насилието срещу ромски жени и как да предоставят необходимата помощ. Във връзка с това ще представим описание на главните подходи, перспективи и насоки на работа по места.

В повечето случаи първата стъпка, която професионалистите предприемат, е да „задоволят“ основните нужди на жените, които, както казахме преди, са главно емоционални, финансови, свързани с децата и жилищата им.

Въпреки че тенденцията е професионалистите да прилагат стандартизиран протокол и да не вземат под внимание спецификите на ромите, някои специалисти действат различно. Познавайки спецификите на жените от ромски произход, те са наясно, че протокола може да бъде непродуктивен за тях и затова се опитват да намерят алтернативен подход. В тези случаи професионалистите предлагат специфични начини за действие и индивидуален подход за проследяване на процеса, след като ромската жена се е заявила като жертва на насилие. Нещо повече, професионалистите информират жените за съществуващите услуги и наличните ресурси.

Голям брой организации изграждат своята работа около насърчаване на овластяването и автономността на ромските жени. Има професионалисти, които вярват, че ромските жени трябва да следват стандартизиран протокол и да докладват за насилието в полицията, има други, които не вярват в това. Някои професионалисти смятат, че първата стъпка към възстановяването на жените е тяхното овластяване, така че те да станат силни и уверени в себе си и да успеят да преминат през процеса на възстановяване. Така, някои услуги и неправителствени организации подкрепят жените по пътя им към овластяването. Няколко са ключовите елементи, които трябва да бъдат отчетени по време на този процес - жените да не бъдат обвинявани, да не им бъдат налагани решения и да им бъде дадено толкова време, колкото им е необходимо.

Някои професионалисти използват възстановителния/овластяващ процес като възможност да работят с жените по въпроси, свързани с техните сексуални

и репродуктивни права и за насърчаване на позитивни умения за родителстване. Други организации използват възстановителния процес, също така, като възможност за преразглеждане и повторно интерпретиране на идентичността на ромските жени. Не говорим за дискредитиране или накърняване на ромската идентичност, а за даването на ново значение на това да бъдеш жена от ромски произход и възможност за повишаване осведомеността за техните права.

● **Национално законодателство**

В Испания, Конвенцията за премахване дискриминацията по отношение на жените, беше ратифицирана на 5 януари 1984, докато Незадължителния протокол на Конвенцията беше ратифициран на 6 юли 2001.

Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба срещу насилието срещу жени и домашното насилие беше подписана на 11 май, 2011 и ратифицирана на 10 април 2014.

Законова основа: определения и разпоредби на основните и съпътстващи актове за насилието срещу жени.

Основният законов инструмент срещу насилието срещу жени в Испания е Закон 1/2004 от 28 декември, за мерки за цялостната защита срещу насилие, основано на пола (Испанският закон срещу насилието срещу жени).

Законът създава концепцията за **насилие, основано на пола**, еквивалентна на тази на насилие в интимната двойка. Целта на Закона е да противодейства на насилието, упражнявано върху жени, от техните настоящи или бивши партньори или от мъже, с които поддържат или са поддържали емоционална връзка, със или без съжителство.

Насилието, основано на пола, се определя като проблем, който оказва влияние не само в личната сфера, но е много голям знак за съществуващо неравенство в социалната сфера. Насилие се упражнява върху жените само поради факта, че са жени и техният агресор ограничава до минимум правата им и възможността да вземат решения.

Законът цели да предостави обширен и мултидисциплинарен отговор на проблема с насилието, основано на пола. Главните области на действие са:

- * Повишаване чувствителността, защита и инициране на мерки в областта на образованието, рекламата и медиите и здравната система.
- * Кампании за повишаване на осведомеността, насочени към цялото общество.
- * Признаване на правата на жертвите на насилие и техните деца, така че да могат да сложат край на насилствените отношения и да възстановят своя живот: право на информираност, интегрирана социална помощ, право на труд и социална сигурност, икономически права (активен доход след включване в пазара на труда, приоритетен достъп до защитени жилища и обществени домове за възрастни) и други права (повдигане на обвинение срещу извършителя на насилие, изискване на заповед за защита, като част от наказателна процедура).
- * Специални права на жени от чужд произход.
- * Установяване на интегрирана система на институционална ангажираност и публична политика на защита и подкрепа на жертвите.
- * Наказателна защита на жертвите срещу физически и психически вреди.

* Специфична и специална компетентност на „Специализирани съдилища, които се занимават с насилието срещу жените“ с правомощия по наказателни и граждански дела на национално ниво.

Признаването на съответните права се потвърждава със съдебно решение в общия случай, с което обвиняемият се признава за виновен и се издава заповед за защита в полза на жертвата, и по изключение, когато издаването на заповедта за защита от съда се отлага, до получаването на доклад от прокуратурата, в който да се посочват доказателства, че ищецът е жертва на насилие, основано на пола.

В Каталуния е важно да споменем Закон 5/2008 от 24 април, за правото на жените да премахнат сексисткото насилие (Каталунски закон за защита на жените от насилие). Това е Законът, който се прилага в Каталуния и който допълва Испанския закон.

Законът определя „сексисткото насилие“ (понякога наричано „male-based violence“) като: „насилие, което се упражнява върху жени, изразяващо се в дискриминация и неравенство в интимните отношения, което налага силата на мъжете над жените“. Това определение включва различни видове насилие: физическо и психическо насилие, сексуално насилие и сексуална злоупотреба, и икономическо насилие. Нещо повече, Законът твърди, че сексисткото насилие може да се прояви в различни сфери: партньорство, семейство, работна и социална сфера или общността.

Основните области на действие са:

* Законът установява широк спектър от обществени политики за изкореняване на сексисткото насилие в областта на превенция, разпознаване, обучение на професионалисти, социални медии и програми за превенция в образователната система. Законът включва, също така, действия като промотиране на изследователски дейности и такива, които повишават социалната осведоменост.

* Законът предлага списък от права на жените, намиращи се в ситуация на сексистко насилие: реална и ефективна защита, право на законова защита и внимание, здравна помощ, икономически права (на дом, минимален доход, обезщетения и др.), професия или професионални обучения и възстановяване чрез обществени и безплатни услуги за комплексна помощ и мрежа за възстановяване.

* Администрацията на Каталунското правителство може да бъде заинтересована страна в съдебни дела срещу сексистко насилие в случаи на смърт на жени или сериозни увреждания.

Законовият текст разширява обхвата на средствата за разпознаване на ситуациите на насилие, като не изисква специален документ (т.е. заповед за защита,) за да имат жените-жертви достъп до определени ресурси.

Жените в специфична ситуация са разпознати като: имигранти, проституиращи, такива които живеят в селски райони, възрастни, транссексуални, с увреждания, СПИН, ромски етнически групи, жени в затвори или в риск от генитално осакатяване.

Регламентите срещу насилието срещу жени трябва да бъдат разглеждани в рамките на законовите разпоредби относно равенството между половете. Главният законов инструмент в Испания в това отношение е Конституционният закон 3/2007 от 22 март за ефективно равенство между жени и мъже, целящ пълното равнопоставяне между половете. В съответствие с общите принципи, основаното на пола насилие е интегрирано в общите критерии, регулиращи действията на публичната власт. Насилието, основа на пола, е споменато също и в следните области:

* Интегриране на принципа на равенство в здравната политика: насилието, основано на пола, е включено в програмите за обучение на персонала, в здравните институции, с цел да осигурят възможност за разпознаване и справяне с насилието, основано на пола.

* Градската политика, земеделско управление и жилищата: подпомагане достъпа до жилища на жени, жертви на насилие, основа на пола.

* Равенство и медии: взаимодействие по време на кампании, целящи изкореняване на насилието, основано на пола.

* Мерки за осигуряване на равенство в публичните органи: предоставяне на обучителни курсове за превенция на насилието, основано на пола, на служителите.

Други важни законови реформи, по отношение на насилието срещу жени, през последните 20 години.

Важно е да подчертаем успешните изменения в Наказателния кодекс, процесуалното законодателство и други важни регламенти, като:

* Основен закон 3/1989 от 21 юни, преразглеждащ Наказателния кодекс, който третира като престъпление **„рутинното насилие“** (насилие, което се извършва често) в член 425.

* Основен закон 11/2003 от 29 септември, определящ конкретни мерки в областта на сигурността на гражданите, домашното насилие и социалната интеграция. В този Закон за първи път се признава за престъпление **„случайното насилие“** (насилие, което е инцидентно и/или се случва рядко) в член 153.

* Основен закон 15/2003 от 25 ноември, който променя Наказателния кодекс и налага задължително наказание (мерки за задържане) при всички форми на насилие срещу жени и при домашно насилие.

Следващите Закони са също важни:

* Закон 27/2003 от 31 юли, който регулира заповедта за защита за жертви на домашно насилие. Заповедта за защита обединява различните инструменти за защита, насочени към жертви на домашно или насилие, основано на пола и леки престъпления, и се предоставя чрез бърза и опростена съдебна процедура, която установява временна мярка за защита от граждански или наказателен характер, за да се гарантира сигурността на жертвата в дома ѝ, а в същото решение налага система за ограничаване свободата на агресора, забрана за влизане в контакт с жертвата, както и предприемането на мерки, насочени към осигуряване на сигурност и правна защита на жертвата и нейното семейство.

* Основен закон 5/2010 от 22 юли, изменящ Основния закон 10/1995 от 23 ноември на Наказателния кодекс, и представящ нов раздел за „Трафик на хора“, както и изменение на членовете, които определят допълнителни санкции за лишаване от право за упражняване на родителски права, както и възможността за замяна на присъдата със системата за постоянно наблюдение.

* Основен закон 1/2015 от 30 март, изменящ Основния закон 10/1995 от 23 ноември на Наказателния кодекс. Последните изменения, които влизат в сила след 01/07/2015, въвеждат важни членове, отнасящи се до насилието срещу жени:

о **Насилствените бракове** са включени като тежък вид принуда.

о Нов вид наказание за оказване на тормоз (член 172), който е без използването на насилие, но ограничава свободата на жертвите чрез следене или повтарящи се телефонни обаждания.

о Разпространение на интимни снимки на жертвата, без нейно съгласие, също се наказва, дори ако жертвата е предоставила снимките на някого.

о Всеки сексуален акт с малолетни под 13 години. За сексуална злоупотреба с деца под 16 години се счита, когато има измама или злоупотреба с доверие, авторитет или влияние.

Поради своята значимост в областта на защитата на **жени-чужденки**, трябва да споменем:

- Основен закон 2/2009 от 11 декември, който реформира Основен закон 4/2002 от 14 януари, за права и свободи в Испания, за да се улеснят жените-чужденки без документи, жертви на насилие, основано на пола, да получат разрешение за пребиваване.
- Основен закон 10/2011 от 27 юли, изменящ на член 31 и член 59 от Основния закон 4/2002 от 14 януари, за правата и свободите в Испания.
- Наредба-закон 3/2013 от 22 февруари, за изменение на системата от такси в областта на администрацията на правосъдието и системата за правна помощ, която признава правото на правна помощ, независимо от икономическите средства, за всички жертви на насилие, основано на пола и трафик на хора.

Главните институционални участници в Испания

Главните институционални участници в Испания с отговорности по темата за насилието срещу жени са:

* **Министерство на Здравеопазването, социалните услуги и равенство:** Това министерство отговаря за предлагането и изпълнението на политики на сближаване и социално включване; за семейството, закрилата на деца и грижата за зависими хора или хора с увреждания. Политиките по отношение на половото равенство или насилието срещу жени са също отговорност на това министерство. Неговите органи, свързани с насилието срещу жени, са:

• **Правителствена делегация по въпросите за насилието, основано на пола:** предлага правителствени политики срещу всички форми на насилие срещу жените, насърчава, координира и съветва по всички действия, извършвани в тази област.

• **Държавна Обсерватория по въпросите за насилието срещу жените,** която институционално сътрудничи по отношение на насилието, основано на пола; събира, анализира и разпространява информация периодично; събира информация за мерките и дейностите, които се изпълняват; оценява въздействието на прилаганите политики и мерки. Също така, подготвя доклади и проучвания за насилието, основано на пола; съветва правителството и други институции; участва и поддържа връзки със сродни международни институции.

* **Министерство на правосъдието:** Съществуват специални съдилища, които работят срещу насилието над жени. Те обработват всички доклади, които включват насилие, основано на пола. Генералният съвет на съдебната власт също трябва да се спомене, защото е конституционен орган, който ръководи всички съдилища в Испания и е отговорен

за събирането на цялата информация за насилието срещу жени. Обсерваторията срещу домашно насилие и насилие, основано на пола, събира и анализира информация от статистиката на съдиите, промотира анализите, изследванията и проучванията, и изготвя препоръки за развитието на политиките по темата. Също така, раздава годишни награди на човек, институция или организация, за признаване на тяхната роля за изкореняване на насилието, основано на пола.

*** Министерство на вътрешните работи:** Това министерство е отговорно за координиране на услугите за защита и сигурност и оценява кога са необходими такива услуги.

Основни проблеми по отношение на прилагането на Испанския и Каталунския закон

Испанският доклад към Комитета на ООН за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените (CEDAW) коментира някои важни проблеми в прилагането на Испанския закон:

*** Постоянната липса на ресурси** в битката срещу всички форми на насилие, основано на пола и териториалния дисбаланс на услуги за интегрирана подкрепа.

*** Липса на надлежна проверка при разследване на жалби.** Прекратяването на производствата се е увеличило с 158 % между 2005 и 2012 г. През 2012 г. съдилища са завели 50% от делата, а останалите са прекратени поради липсата на доказателства. Жалбите са намалели от 2008 г. насам, а жалбите от мъже, обвинени в насилие, основано на пола, срещу техните жертви са се увеличили, което води до повторно виктимизиране на жените.

*** Устойчивост на дискриминационните стереотипи,** възпрепятстващи достъпа и получаване на правосъдието в случаи на насилие, основано на пола. Сериозни пропуски в превенцията на насилието, основано на пола, както и обучение на юридическите лица. В допълнение, мерките за промяна на културните модели и разчупване на стереотипи в образованието и културата не са надлежно изпълнени.

*** Бюджетни съкращения** в политиките за равенство, включително и срещу насилието, основано на пола.

*** Недостатъчно измерване на влиянието** на закона и политиките.

Каталунският закон

Според доклада за оценка, изготвен по искане на Каталунското правителство, въпреки че има положени много усилия, е необходимо да се консолидират и разширят услугите, предоставяни в момента, като се гарантира ангажираност и координация на всички институции и заинтересовани страни.

Също така, съществува слаб обхват на съществуващите услуги. Нещо повече, жените имат ограничен достъп до специфични ресурси за информация и подкрепа по темата и има трудности услугите за възстановяване да покрият нуждите на жертвите.

И накрая, пропуск на Закона е, че се фокусира върху жените-жертви и не обръща достатъчно внимание на децата и тийнейджърите, които са косвени жертви на насилието. Би било важно да се фокусираме върху тази група, за да предотвратим появата на насилие в бъдеще.

5.3. Гърция

Ромите са група, търпяща социално изключване в основни области на живота, а именно по отношение на жилищата си, наемането на работа, здраве и образование. Най-голямата концентрация на ромско население се намира в районите на големите градски центрове и в селските райони, където има повече възможности за заетост. Според данните, събрани от проучване в общините през 2008 г., за да бъдат определени областите, в които пребивават ромите, общият им брой е приблизително 12 000 постоянни семейства или 50 000 лица, което означава увеличение от 8% - 10%, имайки предвид, че през 1998 г. цифрата е била приблизително 43 000 лица. Най-голямата концентрация на ромско население (над 1 000 семейства) е в четири региона: Източна Македония и Тракия, Тесалия, Западна Гърция и Централна Македония¹⁷.

Гръцката държава и компетентните органи пренебрегват тази група от граждани от дълги години и не предприемат никакви сериозни проучвания, с цел идентифициране на специфичните особености на ромското население и разрешаването на основните проблеми, с които те се сблъскват. Едва през последните няколко години, благодарение на европейски програми, се правят опити за идентифициране на проблемите на ромите в Гърция. За да бъдем по-точни, за първи път държавна програма в тази област беше обявена и изпълнена през 1996¹⁸.

В рамките на Проекта беше проведено проучване на организации в цялата страна, които предоставят услуги за ромски жени и деца, жертви на различни форми на насилие, с акцент върху домашното насилие. 72 организации от цяла Гърция, които подкрепят ромски жени и деца, взеха участие в онлайн проучването, а 32 от тях бяха интервюирани на място, относно практиките за подкрепа на ромските жени и деца, които са жертви на домашно насилие, срещаните трудности и начините за справяне с проблема.

Организациите имат различен правен статут - НПО, нестопански граждански организации, публични органи, общински предприятия, консултативни центрове за жени. Проучването обхваща форми на подкрепа, които са финансирани от различни източници (държавни, европейски, спонсорство).

По време на изследването се установи, че повечето организации, които предоставят подкрепа на жертви на домашно насилие, са създадени през последните десетилетия. 80 процента от организациите, участвали в проучването, започват своята дейност след 2000 година.

Въпреки различията в правния статут и финансирането си, организациите имат подобни услуги за подкрепа. Те предоставят главно социални услуги, консултиране, психологическа и юридическа подкрепа. Предоставят също здравни и образователни услуги, медиация по трудови въпроси, информация, взаимодействие с други институции и организации, когато е необходимо (например, когато за извеждането на малолетен от рискова среда се изисква участието на окръжния прокурор).

Повечето организации осъществяват дейност в географските граници на областта или префектурата, в която се намират, прилагайки своите услуги, съобразно нуждите на местните общности.

Всички жени имат право на достъп до формите за подкрепа, без значение от тяхната раса, националност, цвят и т.н. Според Конституцията, няма разделение

¹⁷ <http://www.ekka.org.gr/files/roma3414.pdf>

¹⁸ http://www.greekhelsinki.gr/bhr/greek/articles_2002/rep_25_02_02.rtf

сред гръцките граждани и формално ромските жени имат достъп до всички услуги, до които имат достъп и другите жени, жертви на насилие. Ромските жени могат да се обърнат към всяка организация (обществена или частна) и да поискат подкрепа.

Нито една от организациите, обаче, не използва или няма специализирани програми и инструменти за подкрепа, които да са разработени, за да посрещат нуждите на ромските жени. Единствените организации, които са специализирани в тази област, са Центровете за подкрепа на роми. Те са максимално адаптирани към потребностите на тази целева група, тъй като са създадени за подкрепа на роми и са позиционирани вътре в ромската общност. Те предоставят информация по здравни проблеми; образование; взаимодействие с други институции; консултантски услуги; подкрепа на семейни жени и по-специално, свързвайки ги с по-широк кръг от общността¹⁹.

Според професионалистите, липсата на структурирана база данни или на програми за овластяване, създава трудности при предоставянето на услуги на тази група. Например, ако една ромска жена реши да напусне дома си, заради упражнявано върху нея домашно насилие, тя ще бъде настанена в приют за определен период от време, но няма програма, в която тя да се включи, за да придобие умения, които да ѝ помогнат да стане икономически независима.

Според ръководителите на организациите, част от трудностите в работата с ромски жени произлизат от ромските културни особености и възприятия. Като едни от най-важните проблеми се определя нормализирането на насилието над жени в интимните отношения. Този факт, заедно с липсата на доверие в услугите и страха от отделяне от общността, са причина ромските жени рядко да търсят помощ и да не напускат насилствената връзка. На следващо място, според професионалистите, в ромската общност са необходими информационни кампании, тъй като, според тях, проявите на насилие над жени и различните форми на това насилие не се идентифицират. Отпадането от училище, заради ранните бракове, също е посочено като проблем, защото лишава ромските жени от основни и важни умения и квалификация, които биха им помогнали да станат финансово независими и автономни.

Повечето от ръководителите на организациите смятат, че са необходими специфични програми при работа с ромите, които да отчитат особеностите на ромската общност.

В цяла Гърция съществуват 25 консултативни центрове към Генералния секретариат за равенство между половете, които работят за предоставяне на услуги на жени, които страдат от насилие. Те предоставят безплатни информационни услуги и консултиране, чрез интегрирани психологически действия за подкрепа. Също така, Генералният секретариат за равенство между половете ръководи приютите за жени, жертви на домашно насилие и за техните деца, на територията на цяла Гърция²⁰. Според информация от Националния център за социална солидарност, 14 приюти съществуват на територията на Атина и Солун. Те предоставят незабавна временна защита на уязвими индивиди и групи от общността – тийнейджъри, жени с или без деца, жертви на домашно насилие, злоупотреба, експлоатация и трафик, както и на възрастни хора, които се намират в кризисна социална ситуация. По време на престоя им в приютите, професионалистите предоставят на пострадалите закрила и грижа, както и консултиране, психологическа и социална подкрепа. Приютите сътрудничат с публични, доброволни и частни институции и организации за предоставяне на подкрепа на настанените и за прилагане на индивидуална програма за социална интеграция и рехабилитация.

¹⁹ Според доклада за оценка на ЕК (2014), относно десегрегацията на ромите в Европа, „Центровете за подкрепа на роми“ са обещаващата структура в периода 2005-2013, тъй като те помагат на ромите по теми като заетост, здраве и социални права.
http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma-integration/greece/national-strategy/national_en.htm

²⁰ <http://www.isotita.gr/index.php/docs/c41/>

Двадесет и седем Центъра за подкрепа на роми работят към общините. Те са позиционирани в ромските общности и предоставят информация по въпроси като здравеопазване, образование, посредничество с други услуги, консултативни услуги и подкрепа на семейни жени.

● Законодателство

Според Чл. 4, параграф 2 от Конституцията на Гърция: „Гръцките мъже и жени имат еднакви права и задължения“ и чл. 116 параграф 2 „Независимо от пола, позитивни мерки се приемат за насърчаване равенството между половете. Държавата предприема протективни мерки по посока елиминирането на дискриминацията на полов признак, особено по отношение на жените“.

Гръцкото законодателство регламентира защитата на човешките права чрез няколко закона, които насърчават равенството между половете:

- * Заетост – Съвместяване на личния и професионалния живот;
- * Насилие срещу жени;
- * Трафик на хора;
- * Социална сигурност;
- * Семейно право;
- * Участие на жените при вземането на решения;
- * Здравеопазване, благосъстояние и защита на семейството;
- * Равенство между половете по отношение на достъпа до стоки и услуги.

В детайли, законодателството е достъпно на официалния уебсайт на Генералния секретариат за равенство между половете (www.isotita.gr) и (<http://womensos.gr>) и уебсайта на Националния център за социална солидарност (<http://www.roma-ekka.gr>).

По-долу са представени трите закона, свързани с насилието срещу жени и деца. По отношение на ромските жени и деца се прилага същото законодателство, тъй като те са припознати като гръцки граждани.

● Семейно право

* **Закон 1329/83 (G-G 25/A/18-2-1983)**²¹, чрез който Семейният закон се модернизира и адаптира към конституционните изисквания за равенство между половете.

Концепцията за патриархалното семейство е заменена с равнопоставеност на жените и мъжете в семейството. Предвидено е, че двамата съпрузи са задължени да допринасят, в зависимост от техните способности, за нуждите на семейството.

Утвърдени са няколко ключови момента:

- * Жената трябва да запази своето фамилно име след сватбата, като може, ако иска, да добави и фамилията на мъжа си;
- * Съпрузите могат да избират фамилията на децата си. Това може

²¹ http://www.isotita.gr/var/uploads/NOMOTHESIA/N_1329_1983.pdf

да бъде името на единия или на двамата съпрузи;

* 18 годишната възраст се счита за пълнолетие и това е минималната възраст, на която и двата пола могат да встъпват в брак;

* Възпитанието и образованието на децата не трябва да бъде полово обусловено;

* Възможността за „равно участие“ на всеки съпруг по отношение на собствеността, придобита по време на брака;

* Модернизиране на разпоредбите за разтрогване на брака и влизането в сила на развод по взаимно съгласие;

* Равни права за извънбрачно родените деца и тези, които са родени по време на брака и правната подкрепа на самотните майки.

● Насилие срещу жени

* **Закон 3500/2006 (G.G 232/A/24-10-2006)**²² Определя, че всяка форма на насилие между членове на семейството, е забранена.

В частност:

* Домашно насилие и другите форми на злоупотреба, насочени срещу член на семейството, в съответствие с членове 6, 7, 8, и 9 от Закон 3500/2006 и членове 299 и 311 от Наказателния кодекс.

* Незаконно действие: а) всяко действие, което води до физически травми, синини, увреждане на здравето или сериозно физическо нараняване; б) всяко действие, извършено с използването на насилие или заплахата; в) изнасилване или сексуално насилие; г) всяко действие, което уронва престижа и води до унижение.

* Жертва на домашно насилие е всеки член на семейството, който е станал пряк обект на незаконно действие в съответствие с чл. 6, 7, 8, и 9 от Закон 3500/2006. Жертва на домашно насилие също е и всеки член на семейството, който е станал свидетел на незаконно действие, в съответствие с членове 299 и 311 от Наказателния кодекс, както и непълнолетни, който са свидетелите на незаконни действия.

Членовете на семейството, които използват някаква форма на насилие срещу други членове на семейството, се преследват и наказват в съответствие с разпоредбите на Гражданския и Наказателния кодекс.

● Трафик на хора

* **Закон 4216/2013 (G.G 266/A/10-12-2013)**²³

Ратифицира Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора.

* **Закон 3064/2002 (G.G 248/A/15-10-2002)**, който регламентира борбата срещу трафика на хора, престъпления срещу сексуалната свобода, детската порнография и като цяло икономическата експлоатация на сексуалния живот. Ключови моменти в него са:

²² <http://www.isotita.gr/var/uploads/NOMOTHESIA/VIOLENCE/N%20%203500-2006.pdf>

²³ <http://www.isotita.gr/var/uploads/NOMOTHESIA/EU/N.%204216-13%20Kirosi%20Sumv.%20STE%20gia%20emporia.pdf>

* Отделно от търговията с роби, Законът третира съвременните форми на трафик на хора с цел:

а) трудова експлоатация и

б) сексуалната експлоатация.

* Определя наказателно преследване за тежки престъпления.

* За първи път Законът регламентира и преследване на детската порнография.

6. ДОБРИ ПРАКТИКИ

6.1. България

Сдружение „Знание, успех, промяна” - град Дупница

Териториален обхват: град Дупница, България

Наименование на програмата: Участие, преживяване и овластяване на млади ромски момичета

Целева група: Ромски момичета на възраст между 10 и 13 години.

Цел: Овластяване на млади ромски момичета

Съдържание: Програмата се реализира в партньорство с Нов български университет. В работата с младите ромски момичета се използват рефлексивни и преживелищни методи, характерни за качествените изследвания от типа „изследване в хода на действието“ (action research) за работа с групи младежи и деца, чрез които се постига критична рефлексия върху реалността, включване, ефективно участие и овластяване.

Повеждат се между 6 и 8 сесии с времетраене 150 минути в последователни дни, в които се идентифицират актуални, за младите ромски момичета, теми; очертават се приоритети и участието на групата в намирането на решения. Методът работи през преживяванията на младите момичета и залага на активността и споделянето.

Основни принципи: Насърчаване на участието на младите момичета. При груповата работа възрастните не са от позицията на овластени, а стимулират равнопоставена комуникация. Дава се възможност младите ромски момичета да се включат на всеки етап от процеса на дефиниране на проблемите и намирането на решения. Възрастните ги подкрепят и поощряват.

Програмата създава чувството за принадлежност към определена група. Тя зачита индивидуалните възможности и интереси на всеки участник. Включването е доброволно.

Прилагат се интерактивни методи, които стимулират участниците да споделят, да изразяват мнение и да остояват позиция.

Резултати: След приключване на експерименталния проект, работата с ромските момичета продължава по тяхно желание. Те сами поставят, като важни за тях теми, отношенията между половете и насилието над жени. Групата показва цялост и възможност за самоорганизиране. Към участниците се присъединяват и нови, а моделът се мултиплицира. Програмата има устойчивост.

Сдружение "Гаврош" - град Варна

Териториален обхват: Североизточна България

Наименование на програмата: Превенция на насилието над деца от уязвими групи в „Център за работа с деца на улицата“ и „Приют за бездомни деца“

Целева група: Деца и младежи в риск; Деца и младежи от ромски произход; Жени от ромски произход; Специалисти в сферата на социалната работа, образованието и подготовката на висши кадри

Цел:

1. Осигуряване на сигурна и защитена среда за деца, преживели насилие, в Приют.
2. Превенция на насилието.
3. Подкрепа на деца в „Център за работа с деца на улицата“ - ограмотяване на деца от ромските квартали и подготовка за включване в образователната система - подкрепа за оставане в училище.
4. Социално подпомагане и подобряване достъпа до услуги на ромски семейства.
5. Повишаване на родителския капацитет на ромски жени, намаляване риска от насилие и трафик.
6. Повишаване познанията и практическия опит на студенти от специалности „Социални дейности“, „Психология“, „Педагогика“, „Медицинска сестра“ за превенция на насилието над деца.
7. Подобряване на работата в мрежа с институциите.

Съдържание:

- * Провеждане на срещи на терен и групово работа по теми за правата на жената в ромското семейство, консултации при насилие.
- * Провеждане на улични обходи за регистриране на бездомни, просещи и скитащи деца.
- * Работа на терен за откриване на деца и младежи в риск, съдействие на семействата за насочването им към подходящи социални услуги и учебни заведения.
- * Подкрепа на деца от ромски бедни семейства в „Център за работа с деца на улицата“, където те се ограмотяват, формиране на базисни умения за общуване на български език, развитие на фина моторика, хигиенни навици и подготовка за предучилищна и начална училищна степен.
- * Съдействие на родителите пред институциите.
- * Работа в група по превенция на насилие; подкрепа на деца, преживели насилие.
- * Подкрепа на деца и младежи, преживели насилие в „Приют за бездомни деца“ – осигуряване на пълен цикъл социални услуги, превенция на насилието, повишаване на устойчивостта и подобряване на взаимоотношенията със семейството.
- * Провеждане на индивидуални психологически и социални консултации с деца и семейства за преодоляване на насилието и превенция на трафика на хора.

- * Провеждане на групови сесии с деца и млади ромски жени по теми, свързани с превенция на трафик на хора, разпознаване на насилника, превенция на въвличане в трафик.
- * Подкрепа на ромски семейства с дрехи, храни и медикаменти с цел подобряване грижите за децата.
- * Подкрепа на млади ромски жени с интелектуални затруднения и без семейна подкрепа в „Защитено жилище за хора с умствена изостаналост“ – работи се по програми за подготовка за самостоятелен живот и формиране на умения за живот без насилие.
- * Предоставяне на учебна база за студенти от университети.

Резултати:

- * Изработен е модел за превенция на насилието над деца, по който са обучени над 100 педагози, педагогически съветници и социални и медицински работници от общо 11 селища и 61 учебни и социални заведения.
- * Осигурена е подкрепа на 140 семейства и на 316 деца, преживели сексуално насилие (въвлечени в проституция, опит за блудство, свидетели на недопустимо сексуално поведение, поканата за секс от възрастен), преживели физическо насилие, преживели емоционално насилие и пренебрегване.
- * Използван е подход на мултидисциплинарно сътрудничество и работа в мрежа с Отдел „Закрила на детето“, полиция, социални услуги в общността, училища.
- * Осигурена е подкрепа за бездомни деца.
- * Млади ромски жени са подкрепени да развиват умения за независим живот.
- * Студенти от различни специалности провеждат учебната си практика в организацията.
- * Общността подкрепя децата и младежите от уязвими групи.

Център „Отворена врата“ – град Плевен

Териториален обхват: град Плевен, България

Наименование на програмата: Превенция на ранните бракове сред ромски момичета

Целева група: семейства, чиито деца са настанени в „Кризисен център за жени и деца, жертва на домашно насилие“ към Център „Отворена врата“

Цел:

1. Да повиши информираността на родителите за рисковете от „насилствения брак“ в детска възраст.
2. Да развие партньорство с институциите за съвместни дейности при работа със семейства, чиито деца продължават традициите за ранно съжителство.

Обосновка: На всеки три секунди по света се жени едно момиче под 18 години. Това прави 10 милиона момичета за година. Браковете често се сключват без съгласието на детето. Направени са изводи за негативните последици от ранния брак върху детското развитие: ранни сексуални взаимоотношения, влошаване на връзката родител - дете, физически проблеми, ранна бременност, която винаги носи своите рискове, бедност, конфликти, насилие. С други думи, става въпрос за така наречения „ефект на вълната“, който е опустошителен за младите момичета. Момичетата, принудени да се омъжат, рядко продължават образованието си, като по този начин биват лишени от всякаква възможност за независимост. Ранните бракове често вървят ръка за ръка с „насилствени бракове“.

Съдържание: Програмата е разработена в два модула. Включва индивидуална и групова работа с родители и деца и модул за специалисти, работещи с деца.

Програмата включва теми за обсъждане:

- * Как се инициира съжителството на детето с друго дете или възрастен;
- * Как се приема от децата и от самите родители;
- * Отпадане, т.е. ранно напускане на училище;
- * Ограничаване на последваща подходяща реализация за момичето, често и за момчето;
- * Обсъждане на филми по темата.

Групова работа за родители

Модул за специалисти от институции, работещи с деца

- * Същност на явлениято;
- * Съвместни практики при работа с деца от семейства с история на ранни бракове.

6.2. Испания

Фондация „Секретариат на ромите“ - град Валенсия

Територия: Валенсия, Испания

Наименование на програмата: Терапевтична програма за ромски жени, жертви на насилие, основано на пола

Цел: Да насърчи овластяването на жени. Програмата не е насочена към докладване на полицията или завеждане на дела за развод, а към насърчаване възстановяването на жените.

Произход: Организацията провежда работилници за личностно развитие. По време на тези семинари жените изразяват своите специфични нужди,

свързани с преживяното насилие, основано на пола и професионалистите идентифицират, че е необходимо да се предоставят специални програми, които да посрещат тези нужди и да предоставят специфична подкрепа.

Съдържание на програмите:

- * Жените да се опознаят една друга;
- * Да се създаде атмосфера на доверие и групова сплотеност;
- * Идентифициране на собствените нужди и чувства;
- * Да се научат да разбират произхода на емоциите и чувствата си;
- * Да се научат как да се справят/управляват чувствата и емоциите си.

Основни характеристики:

- * Група от 6-8 жени;
- * Сесиите се провеждат веднъж седмично и всяка програма продължава 9 месеца;
- * Програмата включва както групови, така и индивидуални сесии;
- * Професионалистите, които ръководят групата, са 2 психолози и 1 социален педагог;
- * Програмата работи от 5 години;
- * Доброволно участие;
- * Всички жени са от ромски произход и използват еднакви културни кодове. Никой не осъжда другия. Засилване на усещането за групова принадлежност и подкрепа от групата за преодоляване на ситуацията на насилие;
- * Жените влизат в групата със специфични симптоми: безпокойство, паник атаки, безсъние и други и по време на програмата професионалистите работят за тяхното овладяване.

Организация: *Фондация „Алана“ - град Валенсия*

Територия: Валенсия, Испания

Цел: Овластяване на жени.

Видове програми:

- * Работни групи за овладяване на конфликтите;
- * Работни групи за развиване на способност за общуване;
- * Подкрепа на жени, жертви на насилие: индивидуална и групова терапия;
- * Правно консултиране;
- * Приюти/Преходни жилища за жертви на домашно насилие.

Територия: Севиля, Испания

Видове програми:

- * Ромска женска организация, работеща в различни области: трудова заетост, образование, здраве и др.;
- * Програми за превенция на насилието, основано на пола: работни групи за повишаване на чувствителността;
- * Специален проект за ромски жени, жертви на насилие: психологическо и правно консултиране (ограничено и непостоянно финансиране);
- * Мониторинг на жени, които се идентифицират като жертви на насилие;
- * Застъпничество и подкрепа пред други организации (публична администрация), работещи с ромски жени за осигуряване на културно чувствителен подход;
- * Разработване на материали за превенция на насилието, основано на пола: превенция на ранните бракове.

6.3. Гърция

АРСИС

Територия: Атина, Солун, Волос, Козани и Александрополис в Гърция

Наименование на програмата: Защита на правата на деца и млади хора

Цел: Предотвратяване на социалното изключване на млади хора.

Съдържание:

1. Мобилно училище за нуждите на деца, живеещи на улицата, които нямат достъп до училищната среда. Училището, освен за придобиване на знания, работи с децата и на психо-емоционално равнище. Подходът използва специално пособие, което наподобява превозно средство - кутия с плъзгащи се черни дъски, поставени на колела, с образователни и занимателни панели, прикачени към нея. Програмата „Мобилно училище“ стартира в Солун през 2009 година. Дейностите се изпълняват в ромските квартали в Солун, с цел да бъдат подкрепени младежи и техните семейства, подложени на социално изключване и отхвърляне.
2. Приют за младежи, жертви на домашно насилие, злоупотреба и изоставяне (финансиран от Министерството на труда, социалната сигурност и благополучие).
3. Център за подкрепа на роми - Един от 27-те Центрове, които работят на територията на страната. Очаква се техния брой да се увеличава според Националната стратегия за интеграция на ромите. Центърът предоставя информация относно здравни проблеми, медиация, връзка с други услуги. Подкрепата на семейства и жени се предоставя през Центрове, които работят в ромските общности. Те помагат за връзката на етническата група с по-широк кръг от местната общност и така насърчават социалната интеграция на ромите.

Център за подкрепа на ромите и други уязвими групи

Територия: Волос, Гърция

Цел: Социална интеграция на ромите

История: Това е най-големия Център, който в момента съществува в Гърция. Започва своята работа през 2000 година, като офис на общинската организация за Социална интервенция и здравеопазване във Волос, с намерение да промотира първична здравна грижа и социална защита на ромите и така да допринася за смекчаване на социалните неравенства и за тяхната социална интеграция. Центърът се намира в квартал Аливери, област Волос, който е придимно с ромско население.

Програми:

- * Превенция и здравно образование;
- * Развлекателни дейности за децата;
- * Жилищно подпомагане;
- * Курсове за квалификация;
- * Междусекторно сътрудничество по проблемите на ромите;
- * „Пространство за жени“ - създадено, за да насърчи младите и възрастните ромски жени от квартала да излязат от дома си и да се срещнат с други хора, за да обсъждат въпроси, които ги вълнуват, като например детското образование, заетостта, семейните отношения и т.н. „Пространството за жени“ беше избрано, като добра практика за подкрепа на интеграцията на ромски деца в училище, от Университета в Барселона, Испания.

Център за подкрепа на ромите и други уязвими групи

Територия: Ираклион, остров Крит в Гърция

Съдържание: Центърът е основан през 2006 година. Той предоставя на ромските жени широк спектър от услуги, с цел да се подобри тяхното положение в няколко ключови области: заетост, образование, здравеопазване и жилищно настаняване. Предлагат се услуги за подкрепа и социална защита, оценка на потребностите, консултантски услуги, посредничество, изграждане на мрежи и застъпничество, и психологическа подкрепа.

Предлагат се образователни курсове в предучилищна възраст, курсове за ограмотяване на възрастни, както и мониторинг на отпадналите от училище деца.

Насърчава се включването на пазара на труда, както и курсове за ограмотяване на възрастни, с цел получаване на диплома за начално училище и участие в програми за обучение.

Принципи:

- * Непрекъснато развитие и усъвършенстване на услугите;
- * Постоянно присъствие и работа в ромската общност;
- * Създаване на доверие.

Hellenic Roma Action (HEROMACT)

Територия: Атика, Тесалия и Централна Македония в Гърция

Цел: Ограничаване на ромското изключване

История: Неправителствена организация, създадена през пролетта на 2015 година от 7 роми, дипломирали се в университет.

Съдържание: Изграждане на база данни и мрежа от ромски учени в Гърция, които са изтъкнати специалисти и са активни участници в живота на своите общности. Целта е да бъдат представени примери за подражание, така че другите ромски младежи да бъдат окуражени да продължат образованието си.

Работи се и за преодоляване на стереотипите и предразсъдъците по отношение на ромската идентичност. Предвижда се създаването на обединение на гръцките ромски учени.

7. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Събраната информация и анализите по Проекта показаха ясно, че насилието над жени е сериозен проблем в ромската общност, както и че съществуват специфики, които влияят върху отговора на това насилие от страна на жените. Като част от едно силно патриархално общество, ромските жени са жертви на исторически наложената неравнопоставеност на половете, която засяга всички жени. Допълнително, обаче, ситуацията, в която живеят, им е усложнена, заради това, че са представители на етническа група, която е уязвима от социална изолация и маргинализация. Това прави ромските жени особено рискова група да станат жертви на множествена дискриминация и ограничава възможностите им да се защитят от насилието.

Това налага да се мисли за въвеждането на гъвкави подходи, специализирани програми и политики, които да повишат ефективността на предлаганата подкрепа за ромски жени и деца в ситуация на насилие. В тази част на Наръчника ще се представят изводите, които бяха направени от анализа на настоящата ситуация в трите държави, участнички в Проекта и препоръките, които могат да помогнат на професионалистите да работят по-добре по темата.

7.1. България

Няколко са основните и ключови моменти в процеса на подкрепа на ромски жени, жертви на насилие, които могат да се приемат като основа за повишаване на качеството на тази подкрепа.

На първо място, това са усилията, които следва да се предприемат за подобряване на достъпа на ромските жени до услугите за подкрепа. Предложенията на специалистите са да се засили работата с ромската общност на терен. Според професионалистите, различните форми на подкрепа биха били от по-голяма полза на жените и децата, жертви на насилие, ако работят в общностите. Отчита се необходимостта от инвестиции в мобилни екипи, изнесени приемни, домашни посещения, медиатори, включително от ромския етнос, за да може информацията и подкрепата да стигне по-близо до целевата група и да се преодолее социалната изолация и трудния достъп до услуги, особено за жени и деца от малките населени места. Това се сочи като възможност да се преодолее регионалната диспропорция в предоставянето на подкрепа на жени, жертви на насилие, от която в най-голяма степен са засегнати малцинствените групи.

От голямо значение, е също така, наличието на специализиран подход към жените от малцинствата. Голяма част от професионалистите осъзнават ползите от специфични програми и методики, които да прилагат в процеса на подкрепа на ромски жени, жертви на насилие, но разработването и въвеждането им е свързано с необходимостта от ресурси за обучения и супервизии. Не всички форми на подкрепа могат да осигурят средства за повишаване на квалификацията на екипите си и това е пречка към усъвършенстване на програмите за подкрепа и адаптирането им към специфичните нужди на различните групи жени.

На следващо място, друг решаващ фактор в процеса на оказване на помощ и подкрепа на ромски жени и деца, преживели насилие, е начинът, по който те биват възприемани и моделът на комуникация, който се изгражда между тях и професионалистите.

През последните няколко години в помагащите професии активно се интегрира идеята, хората, с които се работи, да се разглеждат в контекста на средата и във връзките им с останалите хора. При случаите на насилие над

ромски жени е добре усилията за подкрепа да бъдат насочени към включването на членове на семейството, родът и местната общност, които биха били в помощ на жената, както и да се изследва техния ресурс за подкрепа – осигуряване на жилище, материална издръжка, грижа за децата и др.

За по-добра подкрепа на ромски жени, жертви на насилие, се предлагат и създаването на локални мрежи за подкрепа в общините, които да включват представители на различни институции и организации и така да имат възможност да прилагат комплексна подкрепа на ромските жени и деца, жертви на насилие. Препоръката е да се инвестира в създаването на мултидисциплинарни екипи по места.

И на последно място, но не по значимост, е осъществяването на превенция на насилието над жени в ромската общност. В тази посока епизодичните и откъслечни дейности, които се извършват, следва да прерастат в цялостни програми и устойчиви модели, които да започнат още от ранна възраст с деца в градините и училищата.

7.2. Испания

Нормализирането, скриването на насилието и/или справянето с проблема вътре в общността са най-честите отговори на насилието над жени в ромските общности. В повечето случаи тези отговори не са в полза на жените и не могат да им осигурят живот без насилие.

При тази реалност е важно публичните организации да оказват ефективна и адекватна помощ на ромските жени в ситуация на насилие, но това не винаги се случва. По време на проучването беше идентифицирано, че расизмът и стереотипите спрямо ромите съществуват в социалните услуги и в някои от нестопанските организации.

В опит да противодействат на това, професионалистите следва да прилагат методи, които не осъждат пострадалите ромски жени, да подхождат с уважение към техните разбирания и ценности и да работят за овластяване на жените. Добре е, също така, да се имат предвид редица специфики на ромската общност. При подкрепа на ромски жени в ситуация на насилие действията на професионалистите не е добре да се съсредоточават само върху жените, а трябва да бъдат взети под внимание и връзките им със семейството и общността.

Препоръки към професионалистите за подобряване на работата им. Как да станат по-ефективни и как да помагат по-добре.

Професионалистите са на мнение, че проблемът с насилието над жени в ромската общност не може да бъде атакуван директно, а по темата трябва да се работи индиректно.

Друг важен елемент е уважението, емпатията и създаването на силна връзка между професионалиста и жената. Осъзнава се ниската ефективност от прилагане на не-ромски подходи в ромската действителност. Професионалистите заявяват, че е много важно жените да са наясно със ситуацията, в която се намират, успешно да отговорят на насилието и да започнат процес на възстановяване.

Професионалистите посочват също, че е много важно да имат индивидуален план за работа по всеки случай. Също така, отчитат необходимост да бъдат гъвкави и да адаптират действията си към всяка жена, като се вземе под внимание семейната история и последиците, до които би довело дадено действие.

От съществено значение е и доброто взаимодействие между услугите, за да се осигури координирана подкрепа на ромските жени в ситуация на насилие.

7.3. Гърция

Организации в Гърция, които работят с ромски жени и деца, жертви на насилие, се сблъскват с редица трудности в процеса на подкрепа:

- * Липса на квалифициран персонал;
- * Невъзможност за осигуряване на специализирани обучения на екипа;
- * Неустойчиво финансиране;
- * Липса на цялостна рамка за действие;
- * Стереотипни възприятия и от двете страни (между ромите и преобладаващото насилие).

По време на работата на терен в ромски общности професионалистите трябва да се справят с трудностите, произтичащи едновременно от липсата на човешки и икономически ресурси. Отчита се невъзможността за осигуряване на специални обучения на персонала на услугите, което пряко влияе върху качеството на работата им. Към това следва да се прибави и липсата на специализирана методология и инструменти, които да адаптират предлаганата подкрепа към нуждите на ромите.

На следващо място, като трудности, са идентифицирани липсата на взаимно доверие, стереотипите спрямо ромите от страната на основното население, и обратно. Насилието над жени в ромските общности се нормализира, което усложнява положението на жертвите. Липсата на образование, отпадането от училище и ранните бракове също са предпоставки, затрудняващи процеса на подкрепа.

Специалистите отчитат, че за една жена от ромски произход, която е жертва на домашно насилие, достъпът до професионална подкрепа е ограничен, а дори да се заяват като жертви, малък брой жени завършват процеса на защита и възстановяване, независимо че има специален Закон зрещу домашното насилие в Гърция. Професионалистите посочват необходимост от законодателна рамка от страна на държавата, която не само да гарантира защита от насилието, но и да предлага възможности за социализация и автономност на жените. Дава се пример, че в настоящата ситуация дори, ако една жена от ромски произход реши да прекрати насилието, на практика това ще бъде много трудно за нея, тъй като настаняването в подслон е временно, а самата жена не е достатъчно образована и професионално подготвена за намиране на работа, така че да бъде финансово независима.

Според специалистите е важно да се прилагат **образователни и повишаващи знанието действия**: какво е домашно насилие, как да бъдат разпознати белезите, как пострадалите да потърсят помощ, какви услуги се предоставят. Работата в групи вътре в общността е най-ефективния метод. Фокусирането върху **образованието** на ромите е приоритетно и по темата вече се работи, с цел да се елиминира неграмотността и да се стимули процеса на интеграция в социалната и икономическа структура на обществото.

Това става постепенно чрез осигуряване на достъп до образование в предучилищна възраст, мониторинг на процеса на учене, както и с прилагането на мерките за десегрегация.

В допълнение на това, в страната се отчита нужда от подкрепяща законова рамка за организациите, които работят с ромите. Това включва допълнителен ресурс, подходяща инфраструктура и обучение на персонала. Относно екипите, които оказват подкрепа, те посочват, че имат необходимост от повече информация, относно спецификите на ромите и разработването на специализирана методология и инструменти, които отговарят на техните потребности от подкрепа. Предизвикателство е, също така, да се търсят подходящи начини за овластяване на жените от ромски произход.

Интересно предложение, върху което беше поставен акцент в обученията по Проекта, е създаването на мрежа от организации, работещи по проблемите на ромите. Според професионалистите, работата в мрежа ще помогне за обмяната на опит и добри практики, както и за споделянето на методология и инструменти. В допълнение, организациите имат нужда от обучения по темата за домашно насилие над жени в ромската общност и повишаване на уменията им за оказване на подкрепа на представителите на тази целева група.

Към държавата се адресира препоръката да осигури ефективно прилагане на законите за борба с дискриминацията, както и да инициира кампании срещу всякаква дискриминация на основа на пол и етнос, за да се намали речта на омраза спрямо ромите.

Накрая, посочваме приоритетите, които трябва да бъдат изпълнени в съответствие с оценката на Европейския съюз при изпълнение на Националната стратегия за ромите (2014): *“Традиционните политически реформи, особено в областта на образованието, заетостта, здравеопазването и жилищното настаняване, следва да допринесат за подпомагане на приобщаването на ромите. Мерки, насочени към ромите, трябва да бъдат извършени в рамките на интегриран подход, подкрепен от адекватно устойчиво финансиране. Следва да се осигури наблюдение на въздействието на тези мерки. Трябва да се наблегне на картографирането и засилване на териториалните аспекти при разработването на политики, с фокус върху най-неблагоприятните региони. Трябва да бъде осигурен конструктивен диалог с гражданското общество, както и тясно сътрудничество с местните и регионалните власти²⁴.”*

²⁴ http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/country_assessment_2014/greece_en.pdf

8. ЕВРОПЕЙСКА ПРАВНА РАМКА

Насилието срещу жените се отчита като важен проблем за държавите-членки на Европейския съюз, накърняващ основните права на жените - като правото им на достойнство, достъп до правосъдие и равенство между половете. Ефектът на насилието срещу жените не се ограничава само до непосредствените участници – жертви и извършители, а оказва въздействие и върху семействата, общностите и обществото като цяло, затова в международен план все по-често проблемът се приема не като частен, а като общественозначим.

Равенството между жените и мъжете е основен принцип на ЕС. Той се признава в Договорите за ЕС. Насилието срещу жените може да се свърже с няколко члена от **Хартата на основните права на ЕС**, като например, човешко достойнство, право на живот и неприкосновеност на личността, забрана на изтезанията и на нечовешкото или унижително отношение или наказание, право на свобода и сигурност и, недискриминация.

Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие от 2011 год., известна още като **Истанбулската конвенция**, е първият правно обвързващ инструмент в тази област. Тя създава глобална рамка за предотвратяване на насилието, защита на жертвите и съдебно преследване на извършителите на насилие.

Конвенцията е първият международен договор, съдържащ дефиниция на пола. Признава се, че жените и мъжете са не само биологично разграничени като жени и мъже, но че съществува и социална категория „пол“, която отрежда на жените и на мъжете съответни специфични роли и поведения.

Документът въвежда съвкупност от дефиниции на престъпления, като осакатяване на женските гениталии, насилствен брак, преследване, насилствен аборт и насилствена стерилизация. Това означава, че държавите ще трябва да въведат в правните си системи определения на сериозни престъпления, които преди това не са фигурирали в тях.

Ето и някои от дефинициите в документа:

Насилие над жени: „всички актове на насилие, основано на пола, които водят или е вероятно да доведат до физически, сексуални, психологически или икономически увреждания или страдание за жените, включително заплахи за такива актове, принуда или произволно лишаване от свобода, независимо дали това се случва в обществения или в личния живот“.

Насилие над жените, основано на пола: „насилие, което е насочено срещу жена, защото тя е жена, или което засяга предимно жените“.

Домашно насилие: „всички актове на физическо, сексуално, психологическо или икономическо насилие, които се случват в семейството или в домакинството, или между бивши или настоящи съпрузи или партньори, независимо дали извършителят живее или е живял заедно с жертвата“.

Съгласно Конвенцията, държавите-членки на ЕС трябва да работят за промяна на отношението, на ролите и стереотипите на пола, които представят като приемливо насилието над жените. В областта на защита на пострадалите жени трябва да бъдат създадени специализирани служби за подкрепа, осигуряващи медицинска помощ, психологически и правни съвети за жертвите и техните деца, както

и достатъчен брой кризисни центрове и откриване на безплатни 24-часови горещи телефонни линии.

Не на последно място, в областта на съдебното преследване, насилието над жените да бъде обявено за престъпление. Оправдания, основаващи се на култура, обичаи, религия или обявени за „въпрос на чест“ се смятат за неприемливи за какъвто и да било акт на насилие. За жертвите на насилие трябва да бъде осигурен достъп до специални мерки за защита по време на разследването и съдебното производство, а правозащитните органи да отговарят незабавно на призови за помощ и да решават по подходящ начин опасни ситуации.

Друг ключов документ, който обръща специално внимание на ромските жени, като особено уязвима група по отношение на домашното насилие, е **Резолюцията на Европейския парламент относно положението на ромските жени в Европейския съюз** от 2006 година. В документа се посочва, че „ромските жени представляват едни от най-заstraшените групи и лица в държавите-членки и присъединяващите се страни и страните кандидатки и има индикации, че в резултат на патриархалните традиции, много жени - включително ромските жени и момичета - не се ползват с пълно зачитане на тяхната свобода на избор по въпроси, свързани с най-фундаменталните решения на живота си, и по този начин са осуетени в способността им да упражняват своите основни права на човека”.

Отбелязано е още, че ромските жени са изправени пред изключително високи нива на дискриминация, включително множествена дискриминация, че имат по-малка продължителност на живот, труден достъп до здравни грижи, нисък образователен ценз, лоши жилищни условия, че безработицата сред ромските жени е в пъти по-голяма, отколкото при останалите жени и те често стават жертви на домашно насилие и трафик на хора.

В своята Резолюция Европейският парламент призовава държавите-членки да обърнат внимание на ромските жени, като на група, която е подложена на множествена дискриминация и да предприемат специални мерки за осигуряването на тяхната интеграция в обществото и защита на човешките им права.

Внимание на тази рискова група е обърнато и в **Декларацията на ООН за премахване на насилието срещу жени** от 1993 г., където се казва: „Някои групи жени, включително жените, принадлежащи към малцинствата, местни жени, жени-бежанки, жени мигранти, жени, живеещи в селски или отдалечени общности, бедстващи жени, интернирани жени, жени затворници, момичета, жени с увреждания, възрастни жени и жени в райони на въоръжени конфликти, са особено уязвими към насилие”.

Работна група за борба с насилието над жени, включително домашното насилие, към Съвета на Европа разработи **Минимални стандарти за предоставянето на услуги за подкрепа на пострадалите жени** с цел предотвратяване на насилието над тях, като в тях е обърнато специално внимание на наличието на „достъпни услуги за маргинализирани жени, особено мигранти, бежанци, жени от етнически малцинства или инвалиди”.

Акцент е поставен върху **равномерното разпределение на услугите** за подкрепа на жени, жертви на насилие, така че те да стигнат до пострадалите в етническите общности, до жените в селските райони, както и да бъдат максимално приближени до техните потребности, да са разбираеми и адекватни.

Минимално ниво на предоставяне на услуги предвижда разкриването на поне един подслон във всеки регион, който да приютава включително жени от малцинствата, както и млади момичета, принудени да встъпват в ранни бракове. Набляга се още на работата на терен, което максимално да приближи професионалистите до местата, където са съсредоточени рискови групи жени, включително от етнически групи и от малките населени места.

„Услугите да са достъпни за всички жени. За това може да трябва работа на терен, адаптиране на услугата към нуждите на потребителите и разработване на специализирани услуги (напр. за жени мигранти, етнически малцинства или жени с увреждания)” се казва в документа.

С оглед осигуряването на достъпност е препоръчано, също така, да се работи за изграждане на партньорства и връзки с услуги, специализирани в работата с малцинствени общности – организиране на съвместни обучения и въвеждане на механизми за насочване на клиентите.

Насоките на ЕС относно насилието срещу жените и борбата с всички форми на дискриминация на жените, приети през 2008 г., потвърждават рисковата ситуация, в която се намират жените от етническите малцинства, като се посочва, че „някои фактори правят жертвите още по-уязвими, поради многостранната дискриминация, на която са подложени, свързана от една страна с пола им, а от друга – с принадлежността им към малцинствени или етнически различни групи, с тяхната религия или език, с произхода им на жени от местното население, с това, че са жени мигранти, вътрешно разселени жени или жени бежанки, жени, живеещи в среди под средното ниво на развитие или в отдалечени селски общности, жени, настанени в институции или лишени от свобода, жени с увреждания или заразени с вируса HIV, жени лесбийки, бисексуални или транссексуални, млади момичета, възрастни жени или вдовици, и жени, жертви на всякакви други форми на дискриминация.”

Чрез своя **Резолюция относно премахването на насилието срещу жените** от 26 ноември 2009 г., Европейският парламент призовава държавите-членки „надлежно да отчетат специфичните обстоятелства, в които се намират определени групи жени, които са изложени в особена степен на риск от насилие, като жените от малцинствени групи, жените имигранти, жените бежанци, жените, живеещи в бедност в селски или отдалечени общности, жените в затвори или други заведения, малките момичета, хомосексуалните жени, жените с увреждания и възрастните жени”.

Освен това се настоява държавите-членки незабавно да разследват тежките нарушения на правата на човека срещу жени от ромски произход, да наказват извършителите и да предоставят адекватни обезщетения на жертвите на принудително стерилизиране.

В **Стокхолмската програма**, одобрена от Съвета на Европа през декември 2009 г, посочвайки приоритетите за следващите пет години в областта на свободата, сигурността и правосъдието, също установява рамка за справяне с много въпроси, свързани с насилието над жени, както и нуждата от превръщането на Европа в пространство, където се зачита многообразието и най-уязвимите са защитени. „Многообразието е богатство за Съюза, така че той и държавите-членки трябва да гарантират сигурна среда, в която се зачитат различията и най-уязвимите лица са защитени”, се казва в документа.

В него се подчертава още, че всички форми на дискриминация са неприемливи, а Съюзът и държавите-членки трябва да съгласуват усилията си за пълноценно интегриране на уязвимите групи, особено на ромската общност, в обществото, като насърчават включването им в образователната система и в пазара на труда и като предприемат действия за предотвратяване на насилието срещу тях.

„От специална подкрепа и правна защита се нуждаят уязвимите групи в най-рисково положение, например, жените, жертви на насилие или осакатяване на половите органи, или лицата, които попадат в положението на жертва в държави-членки, на които не са граждани или в които нямат обичайно местопребиваване”, отчита Програмата.

Относно Програмата от Стокхолм, Европейският парламент в своя Резолюция постави сред приоритетите в наказателното правосъдие мерките за

борба с насилието и по-специално насилието срещу жени и деца. „Една от всеки четири жени в Европа е била или е жертва на насилие от страна на мъже, следователно призовава Комисията да консолидира правното основание в рамките на настоящата структура на ЕС, за да гарантира, че всички форми на насилие срещу жените са обхванати от широко и основано на пола определение на насилието срещу жени. Призовава държавите-членки да отчитат надлежно специфичните обстоятелства на жените имигранти, по-специално на младите момичета, които са добре интегрирани в ЕС (често с двойно гражданство) и които, в контекста на своите семейни или интимни връзки, са жертва на отвлечане, противозаконно лишаване от свобода, физическо насилие и психически тормоз по религиозни, културни съображения или въз основа на съответни традиции, и да гарантира, че са приети мерки за ефективен достъп до механизми за помощ и закрила“, се казва в призива на Европейския парламент.

В документа се изтъква, че не може да се посочи значителен напредък, въпреки че създателите на правото и политиките на ЕС са приели обемен набор от закони за борба с множествената дискриминация, на която са подложени жените от малцинствен произход, особено жените от ромското малцинство и следователно призовава държавите-членки да преразгледат прилагането на всички политики, свързани с явлението множествена дискриминация.

Всички тези документи бяха представени, за да се подчертае колко важно е професионалистите, които работят в защита и подкрепа на ромски жени и деца, жертви на домашно насилие, да имат разбирането, че това е група, която е поставена в специфични условия както в собствената си общност, така и спрямо мнозинството. Тези условия, в повечето случаи, са утежняващи ситуацията на насилие и трябва да се вземат предвид, когато се прави оценка на ситуацията и се изготвят планове за подкрепа.

СПИСЪК НА ОРГАНИЗАЦИИ, УЧАСТВАЛИ В ПРОЕКТА

България

Сдружение „Женска алтернатива за независимост, етническа толерантност и асоцииране” – ЖАНЕТА - гр. Разград

Сдружение „Гаврош” - гр. Варна

Фондация „Български център за джендър изследвания-клон Хасково” - гр. Хасково

Сдружение „Свят за всички” - гр. Хасково

Сдружение „Шанс и закрила” - гр. Хасково

Социална фондация „Инди-рома 97” - с. Куклен, община Куклен

Фондация за регионално развитие „Рома – 1995” - гр. Пловдив

Център за работа с деца на улицата към Областен Съвет на Български червен кръст - с. Алеко Константиново , община Пазарджик

Комплекс за социални услуги за деца и семейства - гр. Пловдив

Фондация „Фонд за превенция на престъпността - ИГА” - гр. Пазарджик

Областен ромски съюз - гр. Бургас

Сдружение „Верният настойник” - гр. Бургас

Сдружение „Асоциация Деметра” - гр. Бургас

Дневен център за работа с деца на улицата - гр. Бургас

Сдружение „Равновесие” - гр. Бургас

Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе” - гр. Велико Търново

„Женско сдружение Екатерина Каравелова” - гр. Силистра

Сдружение „Евроинтеграция” - гр. Варна

Фондация „SOS-семейства в риск” - гр. Варна

Сдружение „ЛАРГО” - гр. Кюстендил

Сдружение „Знание, успех, промяна” - гр. Дупница

Комплекс за социални услуги за деца и семейства - гр. Шумен

Център за работа с деца на улицата към Свободен младежки център - гр. Видин

Сдружение „Организация Дром“ - гр. Видин

Комплекс за социални услуги за деца и семейства - гр. Видин

Фондация „Асоциация Анимус“ - гр. София

Фондация „Гюлчай“ - гр. София

Фондация „Позитивни умения на личността в социума“ - П.У.Л.С - гр. Перник

Сдружение „Самаряни“ – гр. Стара Загора

Сдружение „Свят без граници“ – гр. Стара Загора

Комплекс за социални услуги за деца и семейства - гр. Монтана

Център за обществена подкрепа - гр. Ловеч

Сдружение „Център Динамика“ - гр. Русе

Сдружение „Център Отворена врата“ - гр. Плевен

Център за Майчино и детско здраве - гр. Шумен

Комплекс за социално здравни грижи - гр. Търговище

Испания

Ajuntament de Sant Adrià

Ajuntament del Prat de Llobregat

Asociación Alana

Asociación de mujeres gitanas Romi

Asociación Gitana Kale Dor Kayiko

Asociación Gitanas Feministas por la Diversidad

Associació Salut i Família

Baqueraamos

Federación Andaluza de mujeres gitanas – FAKALI

Fundación Secretariado Gitano

Instituto Balear de la Mujer

Kamira. Federación de Asociaciones de Mujeres Gitanas

Asociación Nevipen

Ajuntament de Palma de Mallorca

Enterprise of public benefit of the Municipality of Menemeni

Women's Counseling Center of Lamia (General Secretariat for Gender Equality)

Women's Counseling Center of Larissa (General Secretariat for Gender Equality)

Women's Counseling Center of Ioannina (General Secretariat for Gender Equality)

Social Service of the Hospital of Karditsa

Municipal Enterprise of Public Benefit (Municipality of Volos), Enterprise of public benefit and Social Care & Solidarity, Municipal Institute of Professional Training 1) Supporting Office of Roma of Aliveri, 2) Supporting Office of Roma of Agia Paraskevi

Supporting Office of Roma of Aliveri Volou

Supporting Center for Roma and other vulnerable groups of Pyrgos, Ileia

Supporting Center for Roma and other vulnerable groups of Nea Smyrni, Larissa

Supporting Center for Roma and other vulnerable groups of Agrinio (Structure of Social Care and Solidarity of the Municipality of Agrinio)

Supporting Center for Roma and other vulnerable groups of Sapes

Supporting Center for Roma and other vulnerable groups of Karditsa

Supporting Center for Roma and other vulnerable groups of Drossero, Xanthi

Supporting Center for Roma and other vulnerable groups of Agios Georgios of the Municipality of Alexandreia

Supporting Center for Roma and other vulnerable groups of Alikarnassos (Municipal Enterprise of Public Benefit of Irakleio)

Supporting Center for Roma and other vulnerable groups of Trikala "Taxideftes"

Supporting Center for Roma and other vulnerable groups of Katerini (Municipal Enterprise of Public Benefit of Katerini)

"Nefeli", inter-municipal Enterprise. Municipality of Thessaloniki and Municipality of Chalkidona

Supporting and Care Center of unprivileged families with children of the Municipality of Xanthi

ARSIS – Association for the Social Support of Youth is a Non Governmental Organization, specializing in the social support of youth that are in difficulty or danger and in the advocacy of their rights

NPDD Social Protection of Municipality of Agrinio

“Efxeini Polis”

Women’s Counseling Center of Municipality of Fyli, Athens

Non-profit “Klimaka”, Center for Roma of Zefiri (Menidi, Attiki)

Supporting Center for Roma and other vulnerable groups of the Municipality of Keratsini - Drapetsona

Municipal Department of Social Services and Public Health of Karditsa

Development Agency of Karditsa, ANKA

Non-profit organization “Antirropon”

Woman beneficiary of the Supporting Center for Roma and other vulnerable groups of Karditsa

БИБЛИОГРАФИЯ

България

Пампоров, Алексей. Ромското всекидневие в България. София: Международен център за изследване на малцинствата и културните взаимодействия, 2006.

Пашова, Анастасия и Нунев, Йосиф. История, всекидневие и ценности в ромската култура. Благоевград: Югозападен университет „Неофит Рилски“, 2009.

Равенството между половете и приобщаването на ромите: Гледната точка на четири ромски общности в България. София: Звено „Социално развитие“, регион Европа и Централна Азия Световната банка, 2014.

Александров, Харалан; Матеева, Антоанета; Иванов, К. Иван; Мустафа, Музафер. НАРЪЧНИК за межкултурно сътрудничество: опитът в България. Разград: Гражданско сдружение ЕВЕТ, 2012.

Томова, Илона и Ангелова, Виолета. Жените и насилието в интимното партньорство в ромските общности. Международен център за изследване на малцинствата и културните взаимодействия, 2013.

Ромите в България – информационен справочник. Институт „Отворено общество“ - София. 2008.

Проф. Кели, Лиз. Борба с насилието над жени: Минимални стандарти за предоставянето на услуги за подкрепа. Страсбург: Главна дирекция Човешки права и Правосъдие на Съвета на Европа, 2008.

Димитрова, Силвия; Трифонова, Даниела; Делова, Александра; Алексиева, Албена и Делмартин Марк. Стандарти и контрол на социалните услуги в Европа - сравнителен анализ. Фондация „Програмен и аналитичен център за европейско право“ и Фондация „Очи на четири лапи“, София, 2004.

Dimitrova - Stull, Anna. Насилието над жените в ЕС. Състояние към момента. European Parliamentary Research Service, 2013.

Тишева, Геновева и Николова, Анна. Мониторингов доклад за 2014 г. за сексуално и основано на пола насилие в контекста на международната закрила в Република България, София, 2015.

Санглас, Нурия и Касалс, Мар. Борба с мъжкото насилие върху ромските жени: Препоръки за предотвратяване, разкриване и намеса. Програма Daphne на Европейския съюз, 2012.

Санглас, Нурия и Касалс, Мар. EMPOW-AIR Европейски сравнителен доклад за насилието срещу жените в рамките на ромските общности. Програма Daphne на Европейския съюз, 2012.
Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие, Съвет на Европа, 2011.

Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените, ООН, 1979.

Насилието срещу жените, основано на пола – проучване в ЕС, FRA – Агенция на Европейския съюз за основните права, 2013

Испания

Ayllon, E. et al. (2011) En la violencia de género no hay una sola víctima. Atención a los hijos e hijas de mujeres víctimas de violencia de género. Madrid: Save the Children. Available at: http://www.savethechildren.es/docs/Ficheros/425/Informe-Violencia_de_genero.pdf

Bogard, M. (1999) "Strengthening domestic violence theories: intersections of race, class, sexual orientation, and gender". Journal of Marital and Family Therapy, Vol. 25, 275-289.

Camarasa, M. (2008) GVEI. Gender Violence Effects Indicators. Proposal of new indicators to measure the effects of gender violence. Barcelona: Surt. Fundació de dones. Fundació privada.

Available at: http://www.surt.org/docs/publicats/2009/gvei_proposta_indicadors_en.pdf

Jónasdóttir, Anna G (1991) Love power and political interest. Örebro: University of Örebro.

Laparra, M. (2007) Informe sobre la situación social y tendencias de cambio en la población gitana. Una primera aproximación. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

Mama, A. (1990) The Hidden Struggle, London: Routledge.

Sokoloff, N. and Dupont, I. (2005) "Domestic Violence at the intersection of Race, Class, and Gender: challenges and contributions to understanding violence against women in diverse communities". Violence against women, Vol. 11 (1), 38-63.

Ohlson, C. (2010) Children who witness domestic violence. Informe del Comité de Asuntos sociales, salud y familia del Consejo de Europa.

Romito, Patrizia (2008) A Deafening Silence: Hidden Violence Against Women and Children. Bristol: Policy press. University of Bristol.

San Román, Teresa (1997). La diferencia inquietante. Viejas y nuevas estrategias culturales de los gitanos. Madrid: Siglo Veintiuno de España Editoriales, S.A.

Sheffield, Carole. "Sexual Terrorism". In: O'Toole, L., et al. (Eds.), Gender violence. Interdisciplinary perspectives. New York: New York University Press.

Volpp, L. (2005) "Feminism versus multiculturalism". In: Sokoloff, N. et al. (Eds.), Domestic violence at the margins: Readings in race, class, gender, and culture. Piscataway, NJ: Rutgers University Press.

National Commission for Human Rights / NCHR (2009) "Report and Recommendations on matters relating to the status and rights of Roma in Greece" NCHR, Athens

Vaxevas Alice (2001), Athens, Alexandria, "Greek Gypsies, Fringe and family"

A.G Paspatis, (1995), Athens, Hecate, "Study on Gypsies and their language"

Komis Kostas, (1998), Athens, Greek Letters "Gypsies, History, Demography, Culture"

Terzopoulou, M. & Georgiou, G. (1996), Athens, Ministry of Education / GGLE, "The Gypsies in Greece: history-culture"

M. Papapavlou, E. D. Koppasi - Oikonomea, K. N. Zafiris, N. I. Xirotiris, A. Gotovos, K. A. Kozaitis, P. Chatzithoedoulou – Loizidou, P. Tabaki, E. Gr. Avdikos, A. Lidaki, Y. Hunt, N. A.Christopoulou, A. Liapis (2002), Athens, Greek Society for Ethnology, "Roma in Greece"

General Secretariat for Gender Equality, available on the website: <http://www.isotita.gr/>

National Centre for Social Solidarity, National Contact Point for the Social Integration of Roma, available on the website: <http://www.roma-ekka.gr/>

National Centre for Social Solidarity, available on the website: <http://www.ekka.org.gr/>

Arsis, Association for the Social Support of Youth, available on the website: <http://arsis.gr/>

Klimaka, Human and Social Capital Development Agency for tackling social exclusion, available on the website: <http://www.klimaka.org.gr/>

Klimaka, Day Centre Zefiri-Menidi Roma, available on the website: <http://slideplayer.gr/slide/1896079/>

Sustainability Observatory, Practices of Sustainable Development, Responsible Entrepreneurship and Social Responsibility, Roma Support Centre for Minority Groups in Aliveri Volos, available on the website: <http://observatory.sustainablegreece2020.com/gr/practice/iatrokoinwniko-kentro-roma-aliberioy-kentro-sthrikshs-roma-a.752.html>

KEKPA-DIEK, Benefit Municipal (Municipality of Volos) Benefit Enterprise Social Protection and Solidarity Municipal Institute for Vocational Training, available on the website: https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjpseTJhq_PAhVJVxQKHQHJBKwQFggaMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.kekpa.org%2Findex.php%3Foption%3Dcom_content%26view%3Dcategory%26layout%3Dblog%26id%3D346%26Itemid%3D603&usg=AFQjCNHOnVoU1QM26L01-uKdIkIz9i1ZfA

History and Science Pages, available on the website: <http://history-pages.blogspot.gr/2012/08/roma.html>

Operational Programme "Education and Lifelong Learning", available on the website: <http://www.edulll.gr/?p=30973>

Hellenic Republic, National Commission for Human Rights, Situation of Roma in Greece, available on the website: http://www.greekhelsinki.gr/bhr/greek/articles_2002/rep_25_02_02.rtf

Hellenic Association for Gestalt Therapy (H.A.G.T), available on the website: <http://gestalt.hagt.gr/%CE%B7-%CF%88%CF%85%CF%87%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%B1%CF%80%CE%B5%CE%AF%CE%B1-gestalt/>

Simeon Panagopoulos, Master Thesis “The Roma community in Amaliados region. Sociological Approach of assembly events, trends and prospects”, available on the website: http://www.ilicon-r.gr/attachments/article/108/29_14_PanagopoulosSymeonMsc2014.pdf

Interscientific Health Care, Beliefs Roma health and their impact on healthcare, available on the website: <http://www.inhealthcare.gr/article/el/oi-pepoithiseis-ton-roma-gia-tin-ugeia-kai-i-epiptosi-auton-sti-frontida-ugeias>

Hatzisavvidis Sofronis, Professor of Linguistics at the Aristotle University, The Rom of Greece and the language, available on the website: http://6dim-diap-lefth.thess.sch.gr/Greek/Ekpaidefsi_Tsigganopaidon/i_glossa_ton_rom_i_romanep.pdf

Support Roma and Minority Groups in the activities: “Interventions for Socio-economic Integration of Vulnerable Groups”, available on the website: http://web3.eetaa.gr/roma/prosklisi_2012/0807213_oristikoi_pinakes.pdf

DARE-Net project: Desegregation and Action for Roma in Education Network, available in website: <http://www.dare-net.eu/gr/introduction-to-roma-in-greece>

SURT (2012) Empow-air, Empowering Women Against intimate partnership violence in Roma communities, various reports and documents, available in website: <http://www.surt.org/empow-air/4.html>

Roma and travellers, available on the website: <http://www.coe.int/en/web/portal/roma>

European Commission / Justice / Roma-intergration in EU countries, available on the website: http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma-integration/greece/national-strategy/national_en.htm

Independent Authority “The Greek Ombudsman”/”Ombudsman for Roma”, available on the website: <http://www.synigoros.gr/?i=maps.el>

ΚΟΟΡΔΙΝΑΤΟΡ НА ПРОЕКТА

Асоциация НАЯ

Сдружение "Асоциация НАЯ"
ул. Антим I, 37
7700 Търговище, България

Телефон: +359 601 6 70 25
Мобилен телефон: +359 879 606 855
E-mail: naia_s@abv.bg
www.naia.cf

ПАРТНЬОРИ

**Surt. Fundació de dones.
Fundació Privada**

14 Carrer de Guàrdia Str.
08001 Barcelona
Spain
Phone: +34 93 342 83 80
Fax: + 34 93 342 83 81
E-mail: surt@surt.org
www.surt.org

**WCK - WOMEN'S CENTER
OF KARDITSA**

22 Iroon Polytechniou Str.
43132, Karditsa
Greece

Phone: +302441071594
E-mail: wck@hol.gr